КРИМСЬКА
ПРАВОЗАХИСНА
ГРУПА

МОВА ВОРОЖНЕЧІ В ОНЛАЙН-МЕДІА, ЯКІ ВИСВІТЛЮЮТЬ ПОДІЇ У КРИМУ

Київ • 2022

Мова ворожнечі в онлайн-медіа, які висвітлюють події у Криму

Інформаційно-аналітична доповідь про ситуацію з розповсюдженням мови ворожнечі в російськомовних онлайн-медіа, які регулярно висвітлюють збройний конфлікт України та РФ

Київ – 2022

Мова ворожнечі в онлайн-медіа, які висвітлюють події у Криму: Інформаційно-аналітична доповідь про поширення мови ворожнечі в російськомовних онлайн медіа, які регулярно висвітлюють збройний конфлікт України та РФ і пов'язані з ним події у Криму (грудень 2020 – травень 2021) / За загальною редакцією І. Сєдової та Ю. Крилової-Грек. — Київ, 2022. — 68 с.

Авторський колектив:
Юлія Крилова-Грек, Ірина Сєдова
Літературна редакція:
Марина Будзар

Публікація репрезентує результати дослідження та аналіз контенту російськомовних онлайн-медіа, які доступні читачам окупованих територій Криму й Донбасу. У доповіді використані матеріали, опубліковані в цих онлайн-медіа з 1 грудня 2020 року до 31 травня 2021 року.

У публікації використано матеріали ЗМІ, розповсюджені на території Криму з моменту окупації півострова Російською Федерацією, а також інформацію з відкритих джерел, включно із інформаційними ресурсами органів влади України, Російської Федерації та де-факто «влади» Криму та Кримської правозахисної групи.

Публікація розрахована на представників медіаспільноти, державних органів влади, навчальних і дослідницьких установ, дипломатичних місій і міжнародних організацій, а також громадських, зокрема правозахисних, організацій.

Кримська правозахисна група (КПГ) — організація кримських правозахисників і журналістів, метою якої є сприяння дотриманню та захисту прав людини у Криму шляхом документування порушень прав людини й міжнародного гуманітарного права на території Кримського півострова та привернення широкої уваги до таких проблем, а також пошук і вироблення механізмів захисту прав людини у Криму. До команди КПГ входять експерти, правозахисники й журналісти, які, починаючи з лютого 2014 року, беруть участь у моніторингу й документуванні порушень прав людини у Криму. КПГ приділяє основну увагу порушенням прав людини, спричиненим незаконними діями Російської Федерації у Криму. Результати моніторингу КПГ[1] і документування порушень прав людини оприлюднюються у щомісячних моніторингових оглядах ситуації з правами людини у Криму, а також у тематичних доповідях і статтях[2].

---

[1] Моніторингові огляди КПГ доступні за посиланням: https://crimeahrg.org/uk/category/monitor-3/
[2] Аналітичні матеріали КПГ доступні за посиланням: https://crimeahrg.org/uk/category/analytics-3/

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ 2

ВСТУП 3

МЕТОДОЛОГІЯ 9

- Поняття мови ворожнечі 9
- Об'єкт моніторингу 12
- Аудиторія досліджуваних сайтів 13
- Період моніторингу 14
- Ключові слова та словосполучення 14
- Типи мови ворожнечі 18

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ 21

- Психолінгвістичні маніпуляції та способи розпалювання ненависті 23
- Психолінгвістичний аналіз обраних публікацій *(приклади)* 27
- Інші види контенту 45

ВИСНОВКИ 48

РЕКОМЕНДАЦІЇ 50

ДОДАТОК 1. СЛОВНИК-РОЗ'ЯСНЕННЯ 54

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ЗС — Збройні сили

ВЦВГД — Всеросійський центр вивчення громадської думки

ЄСПЛ — Європейський суд з прав людини

ЗУ — Закон України

КпАП — Кодекс про адміністративні правопорушення

КЖЕ — Комісія з журналістської етики

КПГ — Кримська правозахисна група

МВС — Міністерство внутрішніх справ

ГО — громадська організація

ООН — Організація Об’єднаних Націй

РК — Республіка Крим

РФ — Російська Федерація

ЗМІ — засоби масової інформації

КК — Кримінальний кодекс

УПЦ КП — Українська православна церква Київського патріархату

ВСТУП

На території України з лютого 2014 року триває збройний конфлікт, розв'язаний Російською Федерацією після фактичної окупації Кримського півострова Збройними силами РФ. У цих умовах громадяни України, які опинилися в окупації, постійно наражаються не лише на небезпеку з боку Збройних сил і силових структур РФ, але й на інформаційно-психологічні атаки з боку медіаструктур, що системно розпалюють ненависть до українців, Української православної церкви, кримських татар та мусульман.

Ця проблема вже досліджувалася Кримською правозахисною групою у 2014 – 2017 роках. Результати попереднього дослідження засвідчили, що найчастіше висловлювання з мовою ворожнечі в той період були спрямовані проти українців, кримських татар, прихильників Меджлісу, мігрантів, активістів. У деяких випадках було виявлено прямі заклики до знищення українців. Також об'єктами мови ненависті ставали жінки, представники ЛГБТК+, прихильники різних релігійних культів, активісти й журналісти.

У 2014 – 2017 роках Кримська правозахисна група (КПГ) у рамках дослідження[1] ситуації зі свободою слова в окупованому Криму провела моніторинг контенту кримських і російських медіа, що мовлять в інформаційному просторі Криму, й зафіксувала 718 прикладів мови ворожнечі.

У 2019 році Кримська правозахисна група провела дослідження ситуації з дотриманням стандартів журналістики в новинних повідомленнях локальних онлайн-медіа України (включно з окупованими територіями Криму й Донбасу)[2]. Це дослідження підтвердило гіпотезу про системні порушення журналістської етики й використання різноманітних маніпуляцій у створенні контенту про наслідки збройного конфлікту України та РФ.

За підсумками попередніх досліджень моніторингова група КПГ склала спеціальний словник, який містить вирази, що періодично використовуються в російськомовних медіа й соцмережах для розпалювання ворожнечі щодо уразливих груп населення Криму.

Аналізуючи результати попередніх досліджень, автори доповіді дійшли висновку, що частина публікацій на сайтах, які регулярно розпалюють ненависть, не підходить під класичне визначення мови ворожнечі, якщо аналізувати цей контент лише за допомогою лінгвістичних експертиз.

Окрім прямої мови ворожнечі, такий контент містить різноманітні психолінгвістичні маніпуляції, що також у результаті або розпалюють ненависть, або формують у свідомості цільової аудиторії толерантне ставлення до ксенофобських публікацій, спрямованих проти певних етнічних, релігійних і соціальних груп населення.

Враховуючи вищевикладене, в цій доповіді автори не лише провели лінгвістичний аналіз публікацій, а й досліджували деякі психолінгвістичні особливості впливу такого контенту на цільову аудиторію обраних для розгляду медіа.

---

1 Крымская правозащитная группа. (29.03.2018). Язык вражды в информационном пространстве Крыма (исследование). https://crimeahrg.org/ru/yazyik-vrazhdyi-v-informatsionnom-prostranstve-kryima/

2 Седова, И., Курманова, Т., Володовская, В. (2020). Новости и оккупация Крыма. Новостная журналистика локальных онлайн-медиа в условиях вооруженного конфликта Украины и РФ (июль 2018 – июнь 2019). https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2020/04/book_ru.pdf

Під час підготовки цієї доповіді моніторингова група КПГ здійснила низку попередніх досліджень контенту, на підставі яких кандидатка психологічних наук, психолінгвістка Юлія Крилова-Грек створила авторську методологію дослідження, яка враховує деякі психолінгвістичні особливості текстів, що містять пряму чи приховану мову ворожнечі.

Також автори доповіді суттєво доповнили список слів і виразів, які зазвичай зустрічаються у контенті, що містить мову ворожнечі. Ці слова й вирази були використані для початкової вибірки контенту, який надалі було піддано лінгвістичному та психолінгвістичному аналізу за новою методологією.

Автори дослідження висунули гіпотезу, що в досліджуваних онлайн-медіа, окрім відкритих проявів мови ворожнечі, наявні також висловлювання, які перебувають на межі між мовою ворожнечі та звичайними проявами свободи вираження поглядів.

Ці висловлювання є своєрідною «сірою зоною», яка формально не є мовою ворожнечі, але, з урахуванням психолінгвістичних особливостей такого контенту та на фоні інших публікацій в яких маргіналізуються, демонізуються та дегуманізуються зазначені вище групи, ці «сірі» публікації можуть створювати передумови для зростання рівня агресії та накопичення ксенофобських настроїв серед цільової аудиторії досліджуваних медіа.

Такі публікації спрямовані на узвичаєння в суспільстві негативних архетипів і стереотипів щодо певних етнічних, релігійних і соціальних груп. За майже вісім років збройного конфлікту ці архетипи та стереотипи вже достатньо сформовані в суспільній свідомості, адже контент з мовою ворожнечі, оприлюднений за всі роки збройного конфлікту, досі перебуває у відкритому доступі. Крім цього, стрімкий розвиток соціальних мереж і фактично безконтрольне розповсюдження інформації на цих ресурсах створює додаткові можливості для поширення ненависницького контенту.

Згідно з аналізом рішень підконтрольних Росії кримських «судів», опублікованих на сайті судових рішень, у Криму за всі роки окупації оприлюднено повідомлення тільки про два судових рішення щодо

притягнення до відповідальності осіб за злочини на ґрунті ненависті до українців і кримських татар. В одному з таких судових рішень докладно описано, як військовослужбовці РФ наносили фізичні травми громадянам України, які в рішенні російського суду названі «уродженцями України та раніше громадянами цієї країни» саме через ненависть на етнічному ґрунті[3].

До того ж кількість контенту з ненавистю до українців і кримських в медіа РФ і окупованого Криму доволі велика, але рішень судів з притягнення до відповідальності за ці злочини у відкритому доступі немає. Водночас кримські «суди» регулярно ухвалюють рішення, які притягують до відповідальності людей за розпалювання ворожнечі до інших етнічних, релігійних і соціальних груп людей, зокрема до росіян та інших груп, що постійно живуть на території РФ[4].

Підконтрольні Росії чиновники у Криму[5], представники державних медіа й органів влади РФ періодично дозволяють собі ксенофобські висловлювання[6], спрямовані проти мусульман, українців і кримських татар.

Безкарність розповсюджувачів контенту з мовою ворожнечі, бездіяльність російської влади у питаннях протидії таким порушенням свободи слова — це гарний базис для росту агресивних настроїв серед жителів окупованих територій. Це сприяє ще більшому загостренню збройного конфлікту й у такий спосіб створює значущі ризики для життя та здоров'я жителів окупованих територій.

Адже у разі початку активних бойових дій на цих територіях, досліджувані медіа, що мають велику кількість читачів серед місцевих

---

[3] Севастопольский гарнизонный военный суд «Решение по уголовному делу № 1-48/2017» (21 августа 2017 г.). https://cutt.ly/nYLGQ27

[4] Кримська правозахисна група (26.01.2022). Огляд ситуації з дотриманням прав людини й норм міжнародного гуманітарного права у Криму за 2021 рік (с.15). https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2022/01/zvit_2021_ua-2.pdf

[5] Мильченко, А (2.01.2021). «Смертельная зараза»: Аксенов о марше в честь Бандеры в Киеве». Газета.ru. https://www.gazeta.ru/politics/2021/01/02_a_13424222.shtml

[6] Георгий Мурадов: Организуемая украинскими властями так называемая «крымская платформа» преследует цель подорвать территориальную целостность Российской Федерации. (28.02.2021). «Правительство Республики Крым». Официальный портал. https://rk.gov.ru/ru/article/show/10589

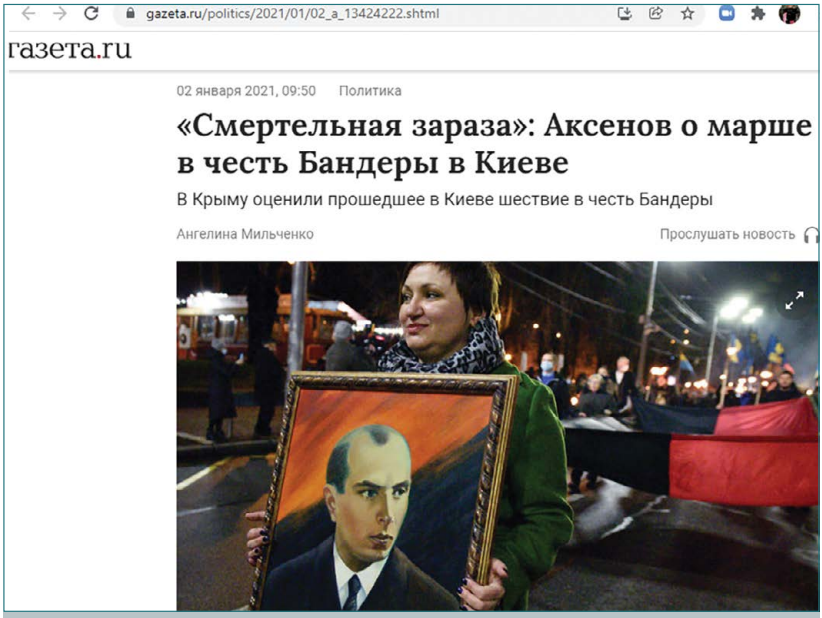

Заголовок та ілюстрація до статті із цитатами «голови Криму» Сергія Аксьонова, що містять прояви мови ворожнечі щодо українців

жителів, можуть розпочати активну кампанію закликів до насильства й дискримінації певних уразливих груп. Цільова аудиторія цих медіа, яка вже майже вісім років потрапляє під психологічний вплив ненависницького контенту, може розцінити такі заклики як інструкцію до активних дій.

Ситуація ускладнюється тим, що окупаційна влада останнім часом значно активізувала репресії проти українців, кримських татар, мусульман і Свідків Єгови. За інформацією Кримської правозахисної групи, станом на кінець листопада 2021 року 117 осіб перебувають у місцях позбавлення волі у рамках політично мотивованого кримінального переслідування. Більшість з них — це українці, кримські татари, мусульмани та/або представники Свідків Єгови.

У вересні-жовтні 2021 року Кримська правозахисна група задокументувала нові прояви дискримінації за етнічною ознакою щодо кримських татар під час масових затримань учасників мирних зібрань

громадян у Криму. Таким чином, будь-яка безкарність для розповсюджувачів ненависницького контенту проти названих груп людей створює додаткові ризики, зокрема й фізичного насильства щодо цих вразливих верств населення Криму.

Беручи до уваги зазначені обставини, автори цієї доповіді наголошують на необхідності привернення уваги міжнародної спільноти до масштабів і наслідків проблеми безкарного розповсюдження мови ворожнечі щодо уразливих груп населення в російськомовних онлайн-медіа, які регулярно висвітлюють наслідки збройного конфлікту України та РФ.

Мета цього дослідження — виявити мову ворожнечі на етапі раннього попередження, коли штучно створюються передумови для подальшої ескалації насилля та геноциду. Ми прагнемо показати масштаб, способи й методи розпалювання ворожнечі в російськомовних медіа на прикладі кількох онлайн-ресурсів, які мають вагомий вплив на велику кількість населення з обох сторін збройного конфлікту, включно з населенням окупованих територій.

Результати дослідження мають привернути увагу суспільства й міжнародної спільноти до проблеми поширення мови ворожнечі, що призводить до розколу у суспільстві та ескалації внутрішнього конфлікту.

Окрім зазначеного, ми оприлюднюємо результати з метою запобігання провокаціям, актам насилля, дискримінації певних груп за мовною, національною ознаками, сексуальною орієнтацією та іншими атрибутами.

МЕТОДОЛОГІЯ

ПОНЯТТЯ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ[7]

Мова ворожнечі розповсюджена у багатьох сферах життя людей, але чіткого загального визначення цього поняття не існує. Наведемо кілька тлумачень його, які автори доповіді взяли за основу для розробки методології цього дослідження.

Словник Кембриджа описує мову ворожнечі як «публічні виступи, які висловлюють ненависть або заохочують до насильства щодо особи чи групи на основі, наприклад, раси, релігії, статі чи сексуальної орієнтації»[8].

Професор права та філософії Джеремі Уолдрон вважає захист людської гідності від проявів мови ворожнечі одним із пріоритетних завдань, чому має приділятися належна увага в межах системи сучасного законодавства

[7] Авторка розділу «Поняття мови ворожнечі» Юлія Крилова-Грек

[8] Cambridge Dictionary. Retrieved December 12, 2021, from https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hate-speech

у кожній країні. У своїй книзі «Шкода від мови ворожнечі» професор дає таке визначення цього поняття:

«Що таке мова ворожнечі? Немає міжнародно-правового визначення мови ворожнечі, а характеристика того, що є «ненавистю», є суперечливою та остаточно не визначеною. У контексті цього документу термін «ворожнеча» — це будь-який вид комунікації у мовленні, письмі чи поведінці, який атакує або використовує принизливі чи дискримінаційні висловлювання щодо особи чи групи осіб на основі того, ким вони є, іншими словами, на основі їхньої релігії, етнічної приналежності, національності, раси, кольору шкіри, походження, статі чи іншого фактору ідентичності. Це часто вкорінюється і породжує нетерпимість і ненависть, а в певних ситуаціях може бути принизливим і роз'єднувати»[9].

Організація Об'єднаних Націй вважає ненависницькою риторикою будь-якого роду комунікації в усній, письмовій формі чи поведінці, що мають ворожий характер або використовують зневажливі чи дискримінаційні формулювання щодо будь-якої особи чи групи осіб за ознакою приналежності до певної групи, або, інакше кажучи, ознакою їхньої релігії, етнічного походження, національності, раси, кольору шкіри, соціального походження, статі та інших факторів ідентичності. Таке явище часто виявляється в нетерпимості та ненависті та водночас породжує їх, а в деяких випадках може бути принизливим і зухвалим.

Британська енциклопедія роз'яснює, що теорія соціальної ідентичності має на меті уточнити й передбачити обставини, за яких люди думають про себе як про індивідів або членів групи. Теорія також розглядає наслідки особистої та соціальної ідентичності для індивідуальних уявлень і групової поведінки.

Нині дослідники використовують поняття особистої, культурної, міської, політичної, національної, етнічної, територіальної та інших форм ідентичності.

У соціології під ідентифікацією розуміється визначення людиною своєї приналежності до якої-небудь соціальної групи, явища чи спільноти.

[9] Waldron J. 2012. The Harm in Hate Speech. Cambridge, MA: Harvard Univ. Press

В поняттях ідентичності виявляється якісна визначеність і приналежність людини до якоїсь більшості: групи, нації, статі, громадянства (громадянська ідентичність констатує її статусність як члена держави й засвідчує її приналежність до певної політичної цілісності).

Дослідник медіакомунікацій Бабак Бахадор (Babak Bahador) класифікував мову ворожнечі через розподіл на групи своїх і чужих («in-group» and «out-group»).

Він виділив три категорії мови ворожнечі, що характеризують ставлення людини чи групи до кола «чужих» або «своїх»:

1 група — дегуманізація та демонізація;

2 група — насильство й підбурювання;

3 група — раннє попередження;

Перша та друга категорії мови ворожнечі містять виразно забарвлену негативну лексику та є прямим підбуренням до насильницьких дій, тоді як третя категорія розглядається як початкова стадія використання мови ворожнечі першого та другого типів.

©2018 Anti-Defamation League

Організація «Антидифамаційна ліга» використовує таке поняття, як «Піраміда ненависті».

Основу піраміди складає рівень упереджень і стереотипів, на які зазвичай спираються розповсюджувачі мови ворожнечі. Отже, акти геноциду та прояви агресії завжди базуються на наявних і новостворених упередженнях і стереотипах. У «Піраміді» упереджені погляди, такі, як стереотипи, дезінформація та мікроагресія,

формують основу, що сприяє ескалації ненависті та дискримінації. Це сприяє руху від актів упередженості, включно з дегуманізацією та образами, до дискримінації, насильства і, зрештою, до геноциду.

ОБ'ЄКТ МОНІТОРИНГУ

Для дослідження було обрано 11 російськомовних онлайн-видань. З них:

П'ять інформаційних сайтів, більшість контенту яких — інформаційні повідомлення про ситуацію у Криму з аудиторією більш ніж 1 мільйон читачів на місяць і часткою українських читачів не менш ніж 25%:

- «Форпост Севастополь»
- «РИА Крым»
- «КП Крым»
- «Новости Крыма»
- «Крым.Реалии»

Три російські інформаційні сайти, які регулярно пишуть про Крим та Донбас, з аудиторією більш ніж 1 мільйон читачів на місяць і часткою українських читачів не менш ніж 25%[10]:

- «Русская весна»[11]
- «Политнавигатор»[12]
- «Новороссинформ»[13]

Два інформаційні сайти, переважна більшість контенту яких висвітлює ситуацію у Криму і які існують за бюджетні кошти РФ:

- «Крым24»[14]
- «Вести Крым»[15]

Також для дослідження обрано офіційний сайт «уряду» Криму, що утримується за бюджетні кошти. Це сайт «Правительство Крыма»[16].

[10] Це сайти, на яких попередні моніторинги КПГ показали велику кількість контенту з проявами мови ворожнечі
[11] «Русская весна». https://rusvesna.su/
[12] «Политнавигатор». https://www.politnavigator.net/
[13] «Новороссинформ». https://novorosinform.org/
[14] «Крым24». https://crimea24.tv/
[15] «Вести Крым». http://vesti-k.ru/
[16] «Правительство Крыма». https://rk.gov.ru/

АУДИТОРІЯ ДОСЛІДЖУВАНИХ САЙТІВ[17]

1) «Форпост Севастополь»: 2 млн 863 тисяч відвідувань на місяць. З них 59% з України.
2) «РИА Крым»: 1 млн 678 відвідувань на місяць, 24% з України.
3) «КП Крым»: 1 млн 025 тисяч на місяць, 54,8 з України.
4) «Новости Крыма»: 1 млн 198 тисяч, 50% з України.
5) «Крым.Реалии»: 1 млн 892 відвідування на місяць, 75% з них з України.
6) «Русская весна»: 15 млн 870 відвідувань на місяць, 29,72% з України.
7) «Політнавігатор»: 3 млн 433 відвідувань на місяць, 34% з України.
8) «Новороссинформ»: 1 млн 359 тисяч відвідувань на місяць, 48,47% з України.
9) «Крым24» 244 тисячі відвідувань на місяць, 49,26 % з України.
10) «Вести Крым» 569 тисяч відвідувань на місяць, 52,63 % з України.

[17] Інформація про аудиторію сайтів на момент початку дослідження за даними сайту Similarweb. https://www.similarweb.com/

Інформація про відвідуваність сайту «Правительство Крыма» відсутня у публічному просторі. З огляду на те, що цей сайт утримується за бюджетні кошти й містить багато інформаційних повідомлень щодо ситуації у Криму, автори доповіді переконані у необхідності долучення його до переліку сайтів для дослідження.

ПЕРІОД МОНІТОРИНГУ

Вибірка контенту на досліджуваних сайтах здійснювалася за період з 01.12.2020 року до 31.05.2021 року. Автори дослідження впевнені, що кількості контенту, опублікованого за цей період, достатньо для того, щоб висновки дослідження можна було назвати валідними.

КЛЮЧОВІ СЛОВА ТА СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

Ключові слова

Під час попередніх досліджень було з’ясовано, що у статтях, які містять мову ворожнечі, найчастіше використовуються терміни й поняття, відсутні в офіційних словниках російської мови. Деякі з цих слів вигадані, створені навмисно для розпалювання ненависті. У деяких випадках такі слова утворюються методом поєднання частин слів, що позначають національність, з додаванням обсценної лексики.

Окрім іншого, ми використовували загальновідому лексику, наявну у глосаріях, з негативною конотацією, яку в проаналізованих медіа журналісти вживали щодо об’єкта ненависті, глузувань, маргіналізації тощо. Більшість таких слів належала до архетипів Другої світової війни й негативних загальновідомих стереотипів.

Моніторинг та вибірка матеріалів відбувалися за допомогою контент-аналізу, який здійснювався із залученням програми-бота, що відбирала тексти за заданими ключовими словами та словосполученнями. Ці слова та словосполучення моніторингова група проєкту зібрала під час попередніх досліджень ненависницького контенту в російськомовних онлайн-медіа й пабліках соціальних мереж. Пошук здійснювався на дев'яти російськомовних сайтах. До ключових слів і словосполучень потрапив лексичний матеріал російською мовою, що застосовується до основних етнічних груп, а також до найбільш вразливих соціальних груп населення, які на сьогодні проживають на окупованій РФ території.

На відібраних сайтах програма-бот шукала контент, який може містити прояви мови ворожнечі щодо наступних етнічних та соціальних груп людей:

- Українці
- Кримські татари
- Євреї
- Жителі Криму й Донбасу
- Росіяни
- Активісти й журналісти
- Учасники Євромайдану
- Спільнота ЛГБТК+

Для пошуку контенту використовувалися такі групи ключових слів:

Для пошуку контенту з ненавистю до українців:

Бандерлоги, бендера, бандеровцы, бендеровцы, биндеровцы, быдлоукраинцы, бандеропидоры, бандеронацыссты, бандеронацисты, бандеровские, бендеровские, бандеро-нацистские, бандерложьи, галичане, жовтоблакитные, западенцы, каклы, какложопые, кастрюлеголовые, криптобандеровцы, малороссы, нацгады, обыватели-хатаскрайщики, свидомиты, свидомыши, свидомые, свидомо-ватные, революционно-майданные, рагули, рогули, рагульские, рогульские, рагулизаторы, рогулизаторы, свиномовные, томосомайданные, укры, усры, укрофашисты, усраинцы,

усаинцы, уссаинцы, укропы, укроповские, укросуки, укропридурки, укрограждане, угробы, усранские, укросволочи, хохлы, хохлодауны, хлопчыкы-стрыбунци, хохляцкие, хахляцкие, хохлятские, хохложопые, хохляры, хохлопидары, хохлочмошники, шароварники, Бандеростан, Незалежна, Ненька, Нэнька, Нэзалежна, Нэзалэжна, Руина, Угробия, Укропия, Усраина, Урина, Хохляндия, Хохлостан.

Для пошуку контенту з ненавистю до кримських татар:

абизяны, баламуты, джихадисты, исламисты, коллаборанты, мародеры, моджахеды, предатели, рабы, радикалы, радикальные, русофобы, татары-ваххабиты, узколобые, чурки, экстремисты.

Для пошуку контенту з ненавистю до жителів Криму й Донбасу:

ватаны, ватостопольцы, ватныенебратья, ватанчики, впопученцы, донбасята, даунбасовцы, донбасеныши, долбохвостые, дырындовцы, кизяки, крымнашисты, крысчане, лугандонцы, мокшанцы, опущенцы, обдроченцы, руськамирные, рускомирные, русскомирье, русскомирцы, руськамирные, руцькамирные, сепары, сепараторы, сепарня, сепарье, скотостопольцы, совково-ватные, сцыкловатое, Ватостополь, Домбабве, Крымнаш, Крысостополь, Лугандон, Лугандония, Скотостополь.

Для пошуку контенту з ненавистю до євреїв:

Вальцман, жиды, жидохабадники, жидохабадные, жидяры, жидовские, жидовня, жиды-неонацисты, Зельцман, Зельман, Капительман, сионо-нацисты, сиононацисты, яфреи, явреи.

Для пошуку контенту з ненавистю до росіян:

кацапы, касапы, кацабы, кацапня, кацапские, кацапо-фашисты, лаптеногие, мокшанцы, путиноиды, расеяны, расейские, рашинские, рюцькие, ракшасы, рузьге, рюзьге, руськамирные, свинорылые, свинособаки, Ватностан, Залесье, Запоребрик, Мордор, Сколеновстанск, Хуйлостан.

Для пошуку контенту з ненавистю до активістів і журналістів:

соросята, соросеныш, соросёныш, соросятня, Борзописцы, гейлобби, грантоеды, грантоедские, евромайдауны, журнашлюхи, журнализды, ЛГБТ-лобби, леваки, либерасты, подпиндосники, толерасты, феминистки, феминизм, фемен, фемки.

Для пошуку контенту з ненавистю до спільноти ЛГБТК+:

вместосексуалы, гей, гейропейцы гейские, гей-прайд, гей-парад, гей-браки, гей-пара, гей-пропаганда, гей-диктатура, гей-отношения, гендёр, гендер, гендерные, гомосеки, гомики, Гомосексуалисты, гомосексуализм, гомосятина, гомосяцкие, дайвёрсити, извращенцы, квир-культура, лесбиянки, лесбы, ЛГБТ-движение, ЛГБТ, ЛГБТ-диктатура, ЛГБТ-сообщество, ЛГБТ-прайд, ЛГБТ-революция, ЛГБТ-модель, ЛГБТ-пропаганда, нетрадиционщики, педерасты, педики, педерастия, педерастические, педодерьмо, педрилы, пидорские, пидоры, пидрилы, пидры, секс-меньшинство, сексменьшинства, секс-меньшинства, сексменьшинство, содом, содомиты, содомские, содомитские, транстрансгендёр, трансгендерно-квирный.

Створений для вибору контенту бот також здійснював пошук та відбір статей на вибраних для дослідження сайтах за допомогою різних слів і словоформ. Якщо в тексті поруч зустрічалися слова з першої та другої групи слів, то така стаття теж входила у вибірку для дослідження.

Перша група слів

активисты, ДНР, донбасс, донецкие, госдеп, госдеповские, Киев, киевский, Крым, крымские, Крымские татары, крымскотатарские, крымско-татарские, ЛДНР, либеральные, либералы, ЛНР, луганские, Новороссия, ОРДЛО, правозащитники, правозащитные, правозащита, Севастополь, севастопольские, сорос, Украина, украинские, украинцы, феминитивы.

Друга група слів

абортыши, алконавты, арии, быдло, вата, ватное, ватники, ватные, выродки, гитлеровцы, гопники, забембаные, засланыши, зомби, зомбики. каратели, козломордые, лишнехромосомные, лошары, мрази, нацики, наци, национал-экстремисты, нацисты, нацистские, нелюди, неонацисты, неофашисты, неонацистские, неофашистские, нечисть, образованщина, оголтелые, орки, перевертни, поганые, пособники, прихвостни, предатели, русофобы, радикал-националисты, смерды, селюки, телезмоби, тупоголовые, ублюдки, уипаны, фашисты, фашистские, хунта, хунтята,

За допомогою бота було здійснено електронний відбір контенту на обраних сайтах за вказаний період за вищезазначеними ключовими словами та словосполученнями. Отримана від бота вибірка публікацій пройшла психолінгвістичний аналіз. За результатами такого аналізу контент було розділено на дві групи: публікації, що містять прояви мови ворожнечі, та публікації з іншими видами маніпуляцій.

Публікації, змістом яких є мова ворожнечі, було поділено на три типи, за описаною нижче класифікацією.

Додатково ми розробили Словник-роз'яснення[18], який тлумачить поняття, зрозумілі лише в українському та російському культурному просторі, та роз'яснює значення понять, що різняться за змістом і конотацією у цих просторах.

ТИПИ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ[19]

Тип №1 — пряме використання мови ворожнечі медіафахівцем у текстах. Перший тип або пряма мова ворожнечі характеризується такими засобами:

- використання обсценної лексики
- використання прямих образ, дегуманізація (наприклад, «*это не люди, а животные*»)
- заклики до насильства тощо;

Тип №2 — непряме використання мови ворожнечі медіафахівцем у текстах. Другий тип або непряма (прихована) мова ворожнечі характеризується такими засобами:

- маргіналізація іншої сторони (наприклад, вживання таких слів, як: «бандеровцы»[20], «идиот», «вор», «недонация» тощо);

[18] Див. Додаток 1 «Словник--роз'яснення» — визначення деяких понять, виявлених у досліджуваному контенті

[19] Авторка розділу «Типи мови ворожнечі» Юлія Крилова-Грек

[20] Див. «Словник--роз'яснення» — значення слова «бандеровцы» в російському культурному просторі

- використання етнофолїзмів (образливих етнóнімів) для негативного позначення будь-якого етносу чи етнічної спільноти: роду, племені, племінного союзу, народу, народності, нації, що маргіналізують іншу сторону (наприклад, *«хохли»*, *«жиди»*, *«салоїди»* тощо);
- поляризація, розподіл суспільства за принципом «свої-чужі», «хороші-погані», що сприяє нагнітання внутрішнього конфлікту, розколу в суспільстві та може бути використане зацікавленою стороною для ескалації конфліктів, поширення ненависті та насильницьких дій у країні (наприклад, під час окупації Криму, частини Донбаського й Луганського регіонів було використано саме такі наративи);
- узагальнення (наприклад, *«всі вони такі»* або перенесення окремого випадку на групу осіб тощо) або перенесення дій або особистих якостей однієї особи на всю групу за релігійною, національною, етнічною, расовою, мовною, гендерною ознаками, сексуальною орієнтацією та іншими факторами ідентичності;
- створення нових понять з негативною конотацією (наприклад, *«український нацизм»*);
- демонстрація прояву неповаги та зневажливого ставлення до іншої групи, культури, релігії, який маскується під сарказм та іронію з відтінком зневажливого й маркованого іншим негативним змістом ставлення. Наприклад, приниження та маргіналізація чужої мови через саркастично-знущальне перекручування фонетичного звучання слів або написання їх фонетичної вимови у лапках (у нашому дослідженні написання українських слів російською), що, в контексті публікацій, підкреслює сарказм і презирливе ставлення до української мови та її носіїв (наприклад *«свидомые»*, *«незалэжна»* тощо).
- використання архетипів і стереотипів, що формують певну світоглядну позицію та ставлення (наприклад, архетипи Другої світової війни: *«нацисты»*, *«фашисты»*) і створення на їх основі негативних асоціацій.

Тип №3 — використання маніпулятивної риторики медіафахівцем для формування неприязного, ворожого, зверхнього та зневажливого ставлення до особи чи групи осіб за релігійним, етнічним, національним, мовним, расовим, гендерним факторами ідентичності, сексуальною орієнтацією, громадянською приналежністю, соціальним походженням та іншими чинниками ідентичності, що є таким, яке

принижує, маргіналізує, та здатне викликати вчинки, спрямовані на дискримінацію та посилення агресії, та може призвести до насильства за сприятливих обставин.

Третій тип містить такі прийоми:

- використання прийому підміни значень понять і формування нових тлумачень понять, що створюють негативні асоціації та негативний образ;
- використання штучно створеного неправдивого твердження (фейку) чи думки, висловленої третьою особою, як факту, на основі якого написано публікацію і який формує негативні асоціації та негативний образ;
- використання упередженої думки експертів або псевдоекспертів;
- викривлення та суб'єктивне трактування історичних фактів;
- виправдання агресії, насилля до певної групи осіб на основі умоглядних висновків про їхню небезпеку й виправдання агресії діями на попередження;
- підсилення інформації нелінгвістичними засобами, використаними для збільшення впливу текстового матеріалу на емоційно-чуттєву сферу. Наприклад, ілюстративна публікація світлини, що не стосується події, або світлин, в яких видалено чи додано елементи, виокремлення шрифтом певної інформації, використання «фотожаб»;
- маніпулятивні назви публікацій. Використовуються для створення у читача певного уявлення ще до читання статті. Назва вважається маніпулятивною, якщо вона не збігається з інформацію, поданою у тексті статті, чи спотворює її [21].

[21] Згідно висновкам «Poynter Institute», лише дві треті користувачів дочитують текст до кінця. Поширеним є сприймання інформації шляхом сканування: користувач звертає увагу на малюнки, фото, заголовки та стислий опис статі. (S. Outing. (2004) Eyetrack III: What News Websites Look Like Through Readers' Eyes. Poynter Institute. https://www.poynter.org/archive/2004/eyetrack-iii-what-news-websites-look-like-through-readers-eyes/).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Моніторингова група проєкту після завершення електронного відбору контенту за ключовими словами отримала 1284 публікації. Цей контент було оброблено за методологією дослідження. За результатом аналітики проєкту виявили серед всього контенту 560 публікацій, що містять прояви мови ворожнечі. З них мова ворожнечі першого типу наявна у 16 публікаціях, мова ворожнечі другого типу — у 341 публікації, мова ворожнечі третього типу — у 203 публікаціях.

На десяти з одинадцяти обраних для дослідження сайтів більшість проаналізованих публікацій містять прояви мови ворожнечі щодо українців, кримських татар, представників ЛГБТК+, журналістів й активістів. Виключенням є сайт Крим.Реалії, на якому мова ворожнечі зустрічається зазвичай у публікаціях, які містять прямі цитати спікерів і користувачів соціальних мереж. В цих цитатах ненависть розповсюджується щодо жителів окупованого Криму[22] й росіян[23].

---

[22] Козырева, М. (04.03.2021). «Где мы свернули не туда?» — из крымских сетей». Крым.реалии. https://ru.krymr.com/a/gde-my-svernuli-ne-tuda-iz-krymskikh-setey/31130075.html

[23] Евчин, Д. (21.05.2021) «Крымчане, «вон ваша конура»! Кто на полуострове рушит «русский мир». Крым.реалии. https://ru.krymr.com/a/krym-russkiy-mir-razocharovanie-krymchan/31262466.html

Кількість статей з використанням мови ворожнечі, які були виявлені на обраних для дослідження сайтах розподілена наступним чином:

Назва сайту	Кількість публікацій з мовою ворожнечі
Политнавигатор	325
Русская весна	110
Новороссинформ	55
Форпост Севастополь	26
РИА Крым	14
Крым.Реалии	14
Крым24	6
Вести Крым	4
КП Крым	4
Новости Крыма	1
«Правительство Крыма»	1

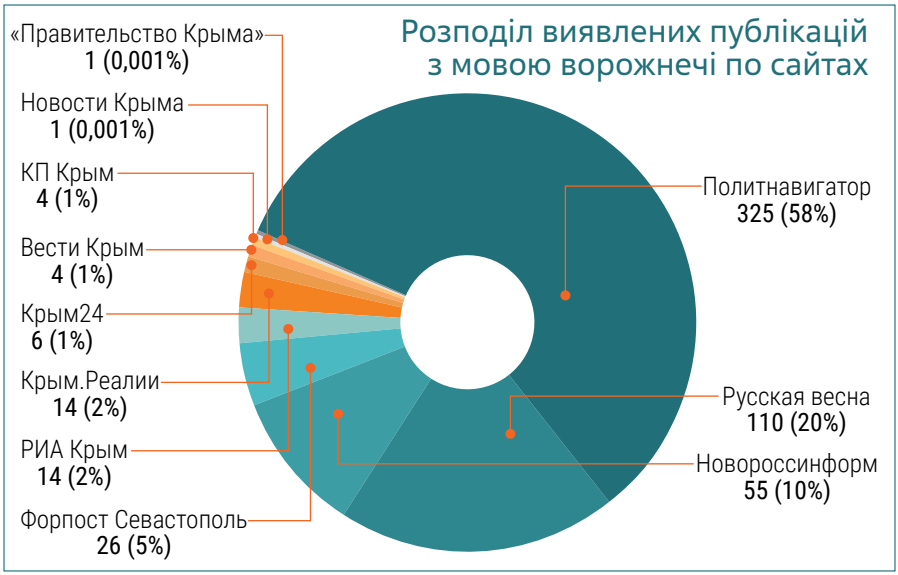

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ МАНІПУЛЯЦІЇ ТА СПОСОБИ РОЗПАЛЮВАННЯ НЕНАВИСТІ[24]

У дослідженому контенті мова ворожнечі містить прямі напади на цільовий об'єкт (1й тип), непрямі напади через глузування, сарказм, маргіналізацію, створення негативних асоціацій на основі архетипів (2й тип), маніпуляції та навіювання (3й тип).

Основні прояви мови ворожнечі інспіровані антиукраїнською та антиамериканською риторикою. До об'єктів, на які спрямований негатив проаналізованих ЗМІ, відносяться кримські татари й представники ЛГБТК+ спільноти. Також у цьому переліку є особи, котрі критикують окремі прояви зовнішньої та внутрішньої політики російського уряду, зокрема, журналісти, громадські активісти, політичні опозиціонери та громадяни інших країн, дії яких певним чином суперечать інтересам Росії (наприклад, виступи проти Лукашенка у Білорусі).

Для непрямого впливу в медіа активно використовуються психолінгвістичні маніпуляції, суть яких полягає у використанні мовленнєвих і немовленнєвих засобів для впливу на світогляд аудиторії.

Для впливу на переконання аудиторії в медіа застосовують психолінгвістичні маніпуляції, тобто використовують мовленнєві та немовленнєві засоби для впливу на емоційно-чуттєву сферу читачів контенту. Повторювання однакових наративів та їх частотність засвідчує цілеспрямований характер впливу. Метод повторення використовується для переконання та закріплення негативної інформації у свідомості аудиторії.

Для створення негативного враження та навіювання негативних думок у текстах часто використовується порушення причинно-наслідкового зв'язку, логіки висвітлення подій. Також медіа нерідко вдаються до компіляції негативу, одностороннього висвітлення ситуації.

[24] Авторка розділу «Психолінгвістичні маніпуляції та способи розпалювання ненависті» Юлія Крилова-Грек

Проаналізовані медіа активно використовують прийом актуалізації архетипів Другої світової війни, таких, як «фашисти», «нацисти» тощо, а також прийом підміни понять, приміром, коли поняття «націоналісти» свідомо замінюється словом «нацисти» завдяки схожості фонетичного ладу[25].

Небезпечним прийомом, застосованим у текстах, є поляризація суспільства шляхом розподілення громадян України за принципом «хороші (свої) — погані (чужі)». До поганих досліджувані медіа відносять представників Західної України, патріотично, проукраїнські налаштованих громадян, україномовне населення, людей, котрі підтримували Революцію гідності. Зазначені протиставлення спрямовуються на ескалацію конфлікту всередині суспільства. Такий прийом сприяє нагнітанню внутрішнього конфлікту, формуванню неприязного й ворожого ставлення громадян Україні одне до одного, сприяє розколу у суспільстві. Мета такого прийому — вплив на певну частину населення з групи «свої-проросійські», яка за сприятливих обставин підтримає інтервенцію, розпалювання ненависті до «чужих-проукраїнських» (прикладом є поведінка частини населення під час подій на Донбасі та у Криму у 2014 році).

Одним із шляхів є створення нових стереотипів й упереджень, що формують негативний, маргіналізований та дегуманізований образ так званих «чужих». Такі новоутворення також придатні для використання у майбутньому під час загостренні ситуації чи для провокацій тієї частини читачів, що перебуває під впливом зазначеної негативної риторики (провокація дій, спрямованих на дискримінацію, прояви агресії, підтримку військового втручання тощо).

В публікаціях використовується прийом надмірного узагальнення, коли одна негативна подія подається як системний факт, а якщо до такої події причетний представник певної групи чи регіону (котрий входить до групи «чужих (поганих)», то негатив розглядається як типова риса на кшталт «всі вони такі» та поширюється на всю групу.

[25] Комаров, Т. (29.04.2021). Фашизм прошел: Киевский режим проводит смотр и мобилизацию нацистов. Политнавигатор. https://www.politnavigator.net/fashizm-proshel-kievskijj-rezhim-provodit-smotr-i-mobilizaciyu-nacistov.html

ПОЛИТ НАВИГАТОР

О проекте Форум

Фашизм прошел: Киевский режим проводит смотр и мобилизацию нацистов

Тимур Комаров. 29.04.2021 16:34 (Мск), Харьков, Просмотров: 2336

Авторская колонка, Дзен, нацизм, Политика, Украина, Харьков

0:00 / 0:00

Даже самым недалеким избирателям президента Украины Владимира Зеленского должно быть понятно, что главным его проектом стала «большая стройка» такого «скотного двора», где найдется применение всем сортам коричневого дерьма и нацистского навоза.

Марш вышиванок по случаю 78-й годовщины дивизии СС «Галичина» в Киеве — не единственное подтверждение этой тенденции. И не суть важно, кто больше подмахивает инициаторам нацистского шабаша — столичная власть во главе с дуболомом Кличко или ограниченный Зеленский с его ничтожным офисом.

Приклад використання в статті на сайті Політнавігатор архетипів Другої світової війни для розпалювання ворожнечі до українців.

Одним з вживаних тезисів є заперечення державного суверенітету України й української національної ідентичності. Такі тези закарбовуються у свідомість користувачів контенту через навіювання думок, що українці — це етнографічна група росіян, Україна — це штучне державне утворення, а українська мова — регіональний діалект.

В публікаціях використовується прийом саркастично-знущального перекручування слів української мови з метою викривити сенс слова й підкреслити недолугість та маргіналізованість як державної мови, так і тих, хто нею розмовляє. Також мають місце такі явища, як бандерофобія та українофобія, що виконують роль «страшилок» для читачів російськомовного контенту.

Бандерофобія — явище, що належить до числа фундаментальних, базових конструкцій російської ментальності в її ставленні до України й українців, але яке в російській свідомості має мало спільного з бандерівщиною як реальним феноменом української історії, швидше це міфологізований конструкт на українську тематику. Бандера, бандерівці та інші похідні від прізвища С. Бандери слова перетворилися на узагальнений негативний символ-страшилку, активно використовуваний у багатьох публікаціях, чия мета —

створювати негативний імідж України, зокрема, окремих її регіонів і політичних сил[26].

Українофобія — система поглядів і дій, що мінімізують, заперечують або знецінюють суспільно-політичні та культурні процеси в Україні, суб'єктність Української держави, консолідацію українського народу й нації, питомі етнокультурні ознаки та уявлення українців, державотворчий потенціал українців, агресивно нав'язують українцям нетрадиційні для них етнокультурні риси, ігнорують українську мову й культуру, зневажають державно-національні символи. Засобами реалізації українофобських принципів є інформаційна війна проти носіїв україноцентричного образу історії, культури, релігії, створення власних груп підтримки всередині своїх країн та ззовні — професійних українофобів, дискредитація борців проти українофобії, борців за права українців, поширення серед українців негативних стереотипів, нацьковування не-українців на українців, маніпуляція загальними гуманістичними принципами[27].

Одним з прийомів, який використовує журналіст для розповсюдження мови ворожнечі, є використання думки третіх осіб, яких він обирає для інтерв'ю. Такі люди репрезентовані як експерти або свідки подій, чия думка заслуговує на довіру. Цей прийом дозволяє формально не бути відповідальним за слова, що розпалюють ненависть, але водночас розповсюджувати мову ненависті через текст публікації; попри формальну непричетність до слів хейту, журналіст виявляє намір розповсюдити матеріали, метою яких є формування негативного ставлення до об'єктів ненависті. Редакційна політика та мета журналіста закарбовані у питаннях, які журналіст ставить співрозмовнику, у коментарях журналіста до висловів співрозмовника, у назві тексту та його візуалізації (малюнках, фото- та відео-матеріалах, хештегах, що стоять на початку статті). Приміром, у новинах про Україну можна зустріти хештеги *#«нацизм» #«карателі» #«карательная операция» #«фашизм»* тощо.

---

[26] Лосєв, І. (2001). Явище бандерофобії в російській свідомості. Сучасність. https://www.rulit.me/books/yavishche-banderofobii-v-rosijskij-svidomosti-read-222294-1.html.

[27] Музичко, О. (2014). Українофобія: тягар історії та виклики сучасності//Українофобія як явище та політтехнологія. Збірник статей / НАН України. ІУАД ім. М. С. Грушевського. Львівське відділення. (140 с.).

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОБРАНИХ ПУБЛІКАЦІЙ (ПРИКЛАДИ)[28]

1. Публікація: «Историческое заявление Путина ставит точку в вопросе Донбасса»[29]

В цій публікації присутнє заперечення української ідентичності та маркування українців як російської етнографічної групи — «*ведь украинцы и россияне — братья*», «*Украина — неотъемлемая часть Большой России!*» — у фрагменті: «*украинцы и россияне — братья. И наше ментальное родство не перечеркнут никакие западные «партнёры» и их украинские вассалы. Украина — неотъемлемая часть Большой России!*».

Приклад іншої цитати демонструє, що такі антиукраїнські наративи орієнтовані на певну частину населення, яка ностальгує за радянським минулим (що асоціюється з Росією), яку можна розглядати, як пасивну силу, котра за сприятливих обставин підтримає інтервенцію, яка може перейнятися ненавистю до «радикалів» — це поняття, яке в російських ЗМІ поширюється як на військових, так і на тих, хто підтримує розвиток української культури, євроінтеграцію тощо.

«*Вынужден признать временную несправедливость по отношению к нашим украинским братьям, которые сегодня фактически живут под оккупацией марионеточных властей Украины, заинтересованных в гражданской войне. Украинцы на своём горьком опыте успели убедиться, что их правители, пришедшие к власти после госпереворота в 2014 году, просто дожимают страну и её граждан, словно лимон…*

…проводят жёсткую русофобскую политику…тотальный геноцид украинцев, которые, так же, как и донбассовцы, хотят воссоединения с Российской Федерацией. Люди не согласны с происходящим беспределом в бывшей Украинской Советской

[28] Авторка розділу «Психолінгвістичний аналіз обраних публікацій» Юлія Крилова-Грек

[29] Муратов, А. (18.12.2020). Историческое заявление Путина ставит точку в вопросе Донбасса. Политнавигатор. https://www.politnavigator.net/istoricheskoe-zayavlenie-putina-stavit-tochku-v-voprose-donbassa.html

Социалистической Республике и, в какой-то степени, считают себя брошенными Россией. Но это не так. Россия своих не бросает! И это доказывает возможность получения жителями Украины (и Белоруссии) гражданства РФ по упрощённой схеме.

Мы-то ведь знаем, что современные укроправители пытаются заставить Донбасс сдаться, а радикалы рвутся убивать наших жителей».

2. Публікація: «Надо привыкать к жизни на Украине»? Или бунт, или не выжить![30]

У тексті використовується один з найпоширеніших прийомів розповсюдження мови ненависті, а саме, використання архетипів Другої світової війни, вжитих для називання українців: «нацики», «відбиті фашисти». За контекстом ці слова позначають українських націоналістів й учасників Революції гідності. Наприклад, «...*в смысле, что все равно русские и советские, а не отбитые на голову фашисты из схронов*».

У публікації також використовується типовий прийом поділу та поляризації суспільства за принципом «свої (*проросійські*) — чужі (*проукраїнські*)». Наприклад, «...*страна давно и намертво поделена на две части. И ни один наш человек уже не станет плечом к плечу с вилами с майдановской швалью*».

У публікації використовується інший типовий прийом, що полягає у компіляції негативу: акцентується увага на болючих питаннях, використовується перебільшення та узагальнення наративів про нестерпність життя на межі виживання.

Зазначена інформація використовується з метою впливу на емоції та почуття для посилення незадоволення населення. Радикальний вислів «бунт або не вижити»[31] навіює думки про повстання, зміну

[30] Белая, Т. (09.01.2021). «Надо привыкать к жизни на Украине»? Или бунт, или не выжить! Политнавигатор. https://www.politnavigator.net/nado-privykat-k-zhizni-na-ukraine-ili-bunt-ili-ne-vyzhit.html

[31] Бунт: 1) а) Стихійне повстання, заколот. б) Будь-яке насильницьке посягання на владу та існуючий порядок. 2) розм. Будь-який вияв непокори, незгоди. (Єфремова Т. Ф. (2000). Новий словник російської мови. Тлумачно-словотвірний. М.: Російська мова.)

влади. Думка про «бунт» проходить через весь текст: у назві та в середині тексту. Наприклад, в середині тексту «*в соцсетях то и дело звучат призывы — причем, что по-русски, что по-украински, — подниматься на бунт*».

Зазначені вище типові прийоми, приклади яких подано тут, мають на меті активізувати антиукраїнські настрої певної групи осіб, що за сприятливих умов використовуватимуться як дестабілізуюча сила (як було зроблено на окупованих територіях Криму, Донбаського й Луганського регіонів).

3. Публікація: «Сильна свидомая печаль: в Крыму не слышен «Голос Правды»[32]

В цій статті мова ворожнечі поширюється на українських журналістів і правозахисників, котрі дозволяють собі критикувати дії Росії в Криму. Щодо них автор застосовує образливі дегуманізуючі словосполучення та слова, обсценну лексику, наприклад: *примати, грантососи, голови, що стирчать з гною (рос. «головы, торчащие из кучи навоза»), збіговисько каналізаторів, любителі сміттєвих відчуттів (в тексті рос. «любители помойных ощущений»), укровські медіасмитники (в тексті рос. «медиапомойки»), правозатичники, українське телесміття (в тексті рос. «украинские телепомои»).*

Автор використовує новостворені поняття з брутальною, образливою конотацією «правозатычники», «грантососы», «медиапомийка», «телепомойка» щодо українських журналістів та правозахисників.

Наприклад, «*...группа специально обученных приматов мониторила состояние украинских медийных ресурсов, как интернет, так и телеканалов, в российском Крыму, «...торчащих из кучи навоза говорящих голов, критикующих других людей за не вытертые о половичок ноги*».

[32] Ростовцев, А. (03.09.2018). Сильна свидомая печаль: в Крыму не слышен «Голос Правды». Политнавигатор. https://www.politnavigator.net/silna-svidomaya-pechal-v-krymu-ne-slyshen-golos-pravdy.html

4. Публікація: «Харьков: Слова Терехова, музыка Коломойского»[33]

Автор статті виявляє негативні емоції, ненависть до тієї частини населення України, яка підтримує курс на незалежність країни, на збереження національної ідентичності (української мови та культури). Цих громадян України автор відносить до кола «свидомых» (пишеться в лапках у саркастично-знущальному тоні), маргіналізує та дегуманізує їх: «нацисти», «упоротые», які «облаивают» (порівняння із тваринами): «*Кстати, политтехнологическая установка на то, чтоб Терехова как можно чаще облаивали свидомые, упоротые и нацисты… Разумеется, делать это будут устами самых упоротых патриотов, радикалов…*».

Як «идиотов» автор позиціонує осіб, котрі підтримують відновлення пам'ятної дошки українсько-американському славісту-мовознавцю Юрію Шевельову: «*Сейчас харьковские нацики собирают бабло с идиотов на восстановление этого памятного знака*».

5. Публікація: «МВД — сторонникам переворота: перейдёте черту — пленных не будет»[34]

В цій публікації автор активізує мову ворожнечі через третю особу — співробітника держбезпеки уряду Олександра Лукашенка в Білорусії Миколи Карпенкова. Думка М. Карпенкова подається як новина в стрічці. Використовуючи пряму й непряму мови, автор статті подає слова Карпенкова як опис ситуації та офіційну позицію уряду. Текст публікації має однобічний характер, журналіст не ставить питань, не відтворює альтернативний погляд іншої сторони.

У статті використовуються прийоми підміни понять, що маргіналізує учасників протесту. Наприклад, мирні протести називаються «переворотом» — словом з негативною конотацією, яке означає насильницьку й неконституційну зміну влади в державі внаслідок

[33] Буров, А. (30.04.2021). Харьков: Слова Терехова, музыка Коломойского. Политнавигатор. https://www.politnavigator.net/kharkov-slova-terekhova-muzyka-kolomojjskogo.html

[34] Острякова, Е. (04.05.2021). МВД — сторонникам переворота: Перейдёте черту — пленных не будет. Политнавигатор. https://www.politnavigator.net/mvd-storonnikam-perevorota-perejjdjote-chertu-plennykh-ne-budet.html

таємної змови[35], самих учасників процесу прирівнюють до злодіїв. У тексті присутні неприховані погрози до опозиції та тих, хто проявляє інакодумство чи не згодний з політикою О. Лукашенка.

У тексті білоруська опозиція та учасники мирних протестів репрезентовані вкрай негативно. «*Лица, готовившие госпереворот и убийство президента Белоруссии Александра Лукашенко, были не террористами, а мошенниками*» (непряма мова)*; «мелкие мошенники, это крадуны… Это как воры, которые хотят обворовать друг друга. Они похожи на простых жуликов*» (пряма мова).

«Он пообещал сторонникам радикального сценария среди белорусской оппозиции жесткую расправу. *“Тем, кто радикализировался, я одно скажу: если вы что-то попытаетесь сделать не только своими действиями, но и мыслями и планами, мы вас всех обезвредим. Вы получите суровое наказание по закону. Не исключено, что если где-то будет перейдена черта, то и пленных в этой ситуации не будет”*, — сказал Карпенков».

6. Публікація: «Экс-начштаба «Беркута»: В Москве может начаться такой хаос, который очень трудно остановить»[36]

Автор цієї публікації вживає мову ворожнечі щодо опозиції, учасників Революції гідності, українських націоналістів, футбольних фанатів. У публікації, окрім використання слів співрозмовника, автор демонструє власну позицію тим, що підтримує слова ненависті щодо певних груп, висловлені екс-начальником «Беркута».

Автор поширює хейт, використовуючи засіб ретрансляції думки співрозмовника як безальтернативно правильної точки зору. Схвальне ставлення до сказаного й підтримка мови ненависті, розповсюдженої в тексті, демонструються автором у такий спосіб: коротким коментарем у вступному абзаці на початку інтерв’ю та питаннями, що він ставить співрозмовнику: «*О том, какие прописные истины киевского*

[35] Зеленько, Г. (2011). Переворот державний. Політична енциклопедія. (с. 549)
[36] Клименко, А. (12.02.2021). Экс-начштаба «Беркута»: В Москве может начаться такой хаос, который очень трудно остановить. Политнавигатор. https://bit.ly/3rdmgcp

переворота не хотят знать и слышать навальнята, «а также их родители», мы беседуем с Сергеем Бондаренко, бывшим начальником штаба харьковского батальона «Беркут». Офицер спецподразделения, уехавший с Украины, является носителем той неудобной правды, от которой корежит нациков и майданофилов».

Окрім цього, журналіст вживає архетипи Другої світової війни, маргіналізуючу лексику, новостворені негативні поняття: «*нацики*»[37], «*майданофили*»[38], «*кастрюлеголовые*»[39], «*навальнята*»[40].

Приклади питань журналіста: «*Как думаете, а почему пригорает*[41] *у Туки и прочих «разжигающих» нациков?*», «*Что можете сказать о таком явлении, как наркота на майдане?*» (автор не ставить під сумнів факт вживання наркотичних засобів на Майдані в контексті статті, він лише просить співрозмовника надати більше інформації. Таким чином, постановка цього питання дозволяє узагальнити поведінку учасників Майдану 2013-2014 років та маргіналізувати їх).

Співрозмовник також закликає «витравити»[42] (знищити) певні групи населення в Україні: «*...вытравить укропство, национализм и радикализм, одним словом, эту коричневую чуму*».

До укропства, яке потрібно витравити, в публікації відносяться ультраправі, націоналісти й гіпотетичні «фашисти». За контекстом до укропства (фашистів, націоналістів та ін.) автор відносить учасників Революції гідності (кастрюлеголовые, упоротые), групи футбольних фанатів: «*...потакают всем агрессивным действиям со стороны ультрас и прочих бандитов из разных радикальных организаций*».

---

[37] Нацик (див. Словник-роз'яснення) — у проаналізованих ЗМІ відноситься до українських націоналістів і тих, хто підтримує їхні погляди.

[38] див. Словник-роз'яснення

[39] див. Словник-роз'яснення

[40] див. Словник-роз'яснення

[41] Пригорает (сленг) (рос.) — когда человек очень сильно злится, не важно по какой причине, и проявляет бурную эмоциональную реакцию (Словарь молодежного сленга. https://cutt.ly/vEowaoQ)

[42] Вытравить. 1) Вывести, уничтожить путем химического воздействия; 2) Истребить, применяя яд, отраву. (Словарь русского языка, 1999. РАН, Ин-т лингвистич. исследований; Под ред. А.П. Евгеньевой).

Отже, в цій публікації журналіст є джерелом розповсюдження мови ворожнечі, він публікує матеріал, в якому підтримує суб'єктивну думку однієї особи та подає її як цілісне інформаційне повідомлення.

7. Публікація: «В Москве пришли к выводу: «Фашистская Украина не имеет права на существование»[43]

У назві присутня мова ворожнечі, оформлена як погроза Росії до України. У світлі сучасних подій (окупація Криму, від'єднання територій Донецької та Луганської областей тощо) така назва постає як погроза для України та її громадян.

У статті активно використовуються архетипи Другої світової, які асоціюються з Україною. Можлива майбутня агресія виправдовується як засіб захисту від фашистів і нацистів в Україні; прийдешня ймовірна агресія також представлена як самозахист на випередження, оскільки «обов'язково скоро почнеться агресія проти Росії». Журналіст компілює статтю з висловів російських публічних осіб, де лунають звинувачення та погрози в бік України:

«*Шествие нацистов, посвященное гитлеровской дивизии СС «Галичина» в Киеве свидетельствует о фашизации украинского государства, а значит Украина попадает в зону стратегических интересов России, которая не может допустить возрождение нацизма в Европе.*

И обязательно начнётся агрессия против России. Мы должны чётко и ясно поставить: ребята, если вы возрождаете там нацизм, извините, это уже наша зона стратегических интересов. Вот что мы должны сказать, и этим ублюдкам заокеанским то же самое.

Фашистская Украина не имеет права на существование. Поэтому это наша экзистенциальная угроза, мы не можем позволить возрождение фашизма в центре Европы, и если наши партнёры по антигитлеровской коалиции молчат, мы молчать не будем, мы будем действовать».

[43] Москаленко, В. (29.04.2021). В Москве пришли к выводу: «Фашистская Украина не имеет права на существование». Политнавигатор. https://www.politnavigator.net/v-moskve-prishli-k-vyvodu-fashistskaya-ukraina-ne-imeet-prava-na-sushhestvovanie.html

В статті автор використовує цитати, якими демонізує та маргіналізує Україну та її громадян:

- за допомогою вербальних висловів у статті відбувається зміна чинного статусу України як визнаної держави на статус аутсайдера та маргінала: застосовано слова й словосполучення негативної конотації «фашисти», «коричнева чума», «нацисти», мова йде про «перетворення України на нацистську державу» (в тексті російською «*...превращении Украины в нацистское государство, Марш фашистов на Украине*» тощо). В світлі того, що тема Другої світової війни й досі активно обговорюється та є болючою для Росії, ярлик «фашистська держава» створює негативний образ України та українців як загрози й небезпеки, від якої треба захищатися;
- характерною ознакою статті є бандерофобія: групи осіб — прихильників українського націоналізму — представлені як каральні групи з недостатнім рівнем інтелекту: «*...ходят дурачки и полудурки, я интеллектуальные способности не оспариваю. Но то, что этих дурачков используют для бандеризации страны, для запугивания населения, для подавления любого инакомыслия — это факт... Вот эти ублюдки, которые здесь ходят — это не просто так. Это не флешмоб. Это — твари, которых специально накачивают, которые должны прийти к власти, заменить этого Зеленского*»;
- використання неприхованих образ щодо представників США *«ублюдки заокеанские»*[44].

Отже, в статті автор компілює цитати публічних осіб Росії, що подаються цільним текстом і сприймаються як інформаційне повідомлення про аналіз ситуації в Україні. В таких цитатах розповсюджується мова ворожнечі до окремих груп за громадянською приналежністю, лунають заклики до агресивних дій, представлених як самозахист або передбачення військового нападу на Росію.

[44] Ублюдок (в сучасній російській мові): 1) Недорозвинена, нікчемна людина. 2) перен. Незаконнонароджена дитина (зазвичай з відтінком зневажливості). (Т. Єфремова. Новий словник російської. Тлумачно-словотворчий).

8. Публікація: «Украина-АнтиРоссия и День славянской письменности — две вещи несовместные: эксперт обвинил Киев в шизофреническом извращении истории»[45]

У цій статті мова ворожнечі розповсюджується на українську націю шляхом заперечення її як суб'єкту існування: «*Раскрутка украинцев и украинства началась не сегодня, еще в несуществующей ныне Австро-Венгрии. Но особый размах и системность антирусскости проявились после распада СССР. Сначала придумали украинский язык, поскольку никакого украинского языка не было*». «*...западный проект «Украина» был придуман Австро-Венгрией*»; «*Термин «украинец» стали продвигать как некое название нерусскости, поскольку попытка подменить русских чем-то другим, противоположным русским — давняя мечта Запада*».

В публікації автор не тільки популяризує мову ворожнечі за допомогою слів третьої особи, але водночас демонструє власне позитивне відношення до дискримінаційних висловлювань: зокрема, у назві, де думка третьої особи названа експертною, тобто вартою довіри, а історія України — «*шизофренічним збоченням*».

9. Публікація: «АТОшники захватили дом в центре Одессы и взяли в заложники городскую власть»[46]

У статті мова ворожнечі поширюється на громадян України з інвалідністю, постраждалих внаслідок воєнного конфлікту. Ветерани АТО з інвалідністю маргіналізуються, автор використовує кепкування та сарказм:

- Ветерани АТО з інвалідністю мають «*хватку живучего орка*»[47];

---

[45] Украина-АнтиРоссия и День славянской письменности — две вещи несовместные: эксперт обвинил Киев в шизофреническом извращении истории. (24.05.2021). Новороссинформ. https://bit.ly/3qlwHvg

[46] Белая, Т. (22.03.2021). АТОшники захватили дом в центре Одессы и взяли в заложники городскую власть. Политнавигатор. https://www.politnavigator.net/atoshniki-zakhvatili-dom-v-centre-odessy-i-vzyali-v-zalozhniki-gorodskuyu-vlast.html

[47] Орки — вигаданий вид або раса істот. Зазвичай зображуються кремезними варварами зі звіриними рисами. За Дж. Толкіном, злі істоти-ординці, подібні до людей, але приземкуваті, з великим іклами, гострими вухами.

- Ветерани АТО з інвалідністю є «...*списанные в утиль с наградой от государства в виде мешка пластиковых крышечек на протезы, они просто выживали*»[48];
- Ветерани АТО з інвалідністю надають перевагу життю «...*на югах возле моря выживать приятнее, чем в родных Стрыях и Гадячах*»[49];
- Ветерани АТО з інвалідністю «...*терроризируют город уже пять лет. Чувствую, что не за горами новая беда*».

10. Публікація «Наши на Украине: герои-одиночки, запуганные оппозиционеры и дремлющие обыватели»[50]

У публікації автор розповсюджує мову ворожнечі щодо українських військових шляхом перекручування та саркастично-знущального відтворення фонетичного звучання слів української мови. Наприклад, «*херои АТО*» «*загиблим хероям*», «*Слава Украини, хероям слава!*». Зміна першої літери «г» в слові герої надає слову непристойного й вульгарного відтінку.

У публікації автор розповсюджує хейт за мовною ознакою шляхом використання зневажливих прізвиськ і саркастично-знущального перекручування звучання слів української мови. Ця маргіналізація виражається шляхом використання вислову С. Єгорової, думку якої автор надалі підтримує. Маргіналізація та приниження україномовного населення виражені словами: «*селюки*», «*рагули*»[51], «*идиот*

[48] Мова йде про акцію, започатковану благодійним фондом «ОВЕС», у межах якої було запроваджено збір пластикових кришечок, які нібито перероблялись на протези для скалічених військових ВСУ. Тому вислів про кришечки є саркастичним знущанням з ветеранів, що мають інвалідність.

[49] Міста Стрий, Гадяч. Автор називає міста у Львівський та Полтавській областях, які він ставить у форму множини (рос. мова), узагальнюючи таким чином всі міста західної та центральної України. Це узагальнення має іронічно-глузливий та зневажливий відтінок щодо невеликих міст та їхніх жителів у цих регіонах України. (Халіман, О. Граматичні засоби моделювання тропів як продуктивні репрезентанти оціночних значень: лексико-граматичний оксюморон. (2020). Slavia Centralis. (83-97).

[50] Наши на Украине: герои-одиночки, запуганные оппозиционеры и дремлющие обыватели. (6.01.21). Новороссинформ. https://bit.ly/3GGDnKl

[51] Див. Словник-роз'яснення

полностью перешел на мову», «*сельский говор*», водночас, на думку автора, в її інтелігентній родині говорять літературною російською:

Журналіст: «*Свою войну с «рагулизмом» Егорова ведёт уже шестой год — с мужем, поехавшим на том самом «рагулизме», конченым русофобским придурком Антоном, ставшим Антином, Мухарским. Который на манер советских песен под псевдонимом Орест Лютый пел шансонетки про москалей, кацапов и украинского апостола Бандеру. В быту же этот откровенный идиот полностью перешёл на мову, после чего телеведущая перестала давать ему общаться с детьми, поскольку в их правильной интеллигентной семье общаются не на сельских говорах, а на литературном русском*».

У статті автор використовує штучно створені поняття з негативною конотацією, що принижують громадян, котрі підтримують національну ідентичність: «*укропараноики, укромаразм*» (рос.). Слова складаються з двох частин: слова «український» (скорочено укро-) й слів, які називають розлади психічної діяльності (маразм, параноїк) та утворюють поняття, чиє значення має на меті показати, що українці, котрі підтримують національну ідентичність, мають психічні розлади. Хейт розповсюджується і щодо учасників Революції гідності, котрих у статті автор називає «*майданна нечисть*»[52].

11. Публікація: «Остался один способ остановить украинский нацизм»[53]

У назві автор використовує штучно створене негативне поняття *«український нацизм»,* побудоване на архетипах Другої світової війни. За допомогою цього поняття автор має на меті показати українців носіями неонацистської ідеології, що засуджується та вважається небезпечною в цивілізованому світі. Такі фрази маргіналізують українців, викликають неприязнь і вороже ставлення до них[54].

[52] Див. Словник-роз'яснення

[53] Гладков, В. (23.05.2021). Остался один способ остановить украинский нацизм.Политнавигатор. https://www.politnavigator.net/ostalsya-odin-sposob-ostanovit-ukrainskijj-nacizm.html

[54] Gay, K. (1997). Neo-Nazis: A Growing Threat. Enslow. Ideologies: Neo Nazi» Southern Poverty Law Center. (114); Неонацизм в інформаційній картині світу. Euronews. https://ru.euronews.com/tag/neo-nazism; Експерт ООН: неонацизм і популізм підживлюють ненависть та нетерпимість. Новости ООН. https://news.un.org/ru/story/2018/11/1341942

Важливо зауважити, що поняття «український націоналізм» немає в тексті, натомість третя особа, на яку посилається автор, використовує його.

Своє власне ставлення автор демонструє через назву, оформлення публікації як інформаційного повідомлення, вибір експерта й однобічне трактування ситуації. Для поширення мови ворожнечі автор також використовує думку третьої особи, котру репрезентує як експерта, думці якого можна довіряти.

Водночас, згідно з інформацією, зібраною онлайн, експерт робить коментарі на тему, яка не є предметом його наукової розвідки, а його дослідницька діяльність не виглядає переконливою[55].

У тексті публікації суспільство в Україні протиставляється за принципом «свої, хороші — російськомовні та чужі, погані — україномовні»: Галичина (заряджена націоналізмом) протиставляється іншим регіонам, де громадяни використовують російську мову у міжособистісному спілкуванні.

Окрім іншого, в статті ставиться знак рівності між Галичиною та націоналізмом, який представлений як загроза для російськомовного населення: «*Украинская самостийная пропаганда бросает основные силы именно на русскоязычные регионы для воспитания там поколения, заражённого галичанским национализмом, для которого будет естественным борьба со всем русским на территории исторической Новороссии*».

Виходячи із небезпеки «галичанського націоналізму», про який йде мова, у статті присутній непрямий заклик до військового втручання на територію України для запобігання розповсюдження української мови та культури, яка прирівнюється до «*галичанського национализма*»: «*...Здесь нужен эффектный и быстрый бросок — политический, военный, культурный, идеологический, образовательный, комплексный; ..., если они воспитают это поколение*

[55] Бобровський Артем — к. істор. н., працює в «ДНР», в. о. зав. кафедри політології. Коментарі далекі від тем, зазначених у трьох публікаціях (одна з яких у співавторстві), надрукованих у місцевих журналах, що не входять до міжнародних баз даних. (https://donnu.ru/hist/plsc/bobrovskiy-artem-sergeevich)

именно на этой системе ценностей, то быстрого броска без масштабной партизанской войны и уличных боёв не будет. Они воспитают там манкуртов».

12. Публікація: «Зеленского «допустили к ручке»: Байден разрешил убивать»[56]

У статті автор оперує висловлюваннями, чий зміст позбавляє Україну юридичного статусу й заперечує факт її існування. Журналіст називає Україну колонією та постукраїнським простором, українські міста позиціонує як частину РФ (що маргіналізує громадян, котрі в них живуть (люди, які живуть в колонії): «*Постукраинское пространство, подконтрольное Киеву, — типичная колония США*», «*...города Новороссии и Малороссии*».

Вислів «постукраинское пространство» (*повторюється у публікації 5 разів*) (рос. мова) — означає, що Україна не існує як країна із юридичним статусом, — це просто територія, яка існує на місці (після) України[57]. В контексті публікації цей вислів має на меті формувати у читача хибне уявлення про припинення існування України як держави, про безлад і хаос, що відбувається на її території. Така позиція має на меті дискримінацію країни та її громадян.

Міста на території України журналіст називає новоросійськими та малоросійськими, тобто такими, що належать якійсь частині Росії. Такий вислів теж позбавляє країну юридичного статусу й має на меті створити у читача враження, що України, українців, їхньої культури й мови не існує, — Україна це частина Росії, а українці — це частина російського етносу, — йдеться у публікації.

У статті автор використовує мисленнєві конструкції, якими моделює ситуацію окупації та нападу на Україну як бажаний розвиток подій. Автор говорить про возз'єднання російських земель (приєднання України та Білорусії) до Росії військовим шляхом.

---

[56] Зеленского «допустили к ручке»: Байден разрешил убивать. (04.04.2021). Новороссинформ. https://novorosinform.org/zelenskogo-dopustili-k-ruchkeya-bajden-razreshil-ubivat-10130.html

[57] Пост (рус.) — префікс, відповідає російському «після»: Словотвірна одиниця, що виділяється в іменниках, які позначають поняття чи явище, вже назване мотивуючим іменником, але таке, що вказує на наступність існування (постімпресіонізм, постредагування тощо).

Такі вислови є непрямими закликами до насилля та навіюють цю думку читачам поза Україною: «*Если члены ОДКБ и Союзного государства Россия и Белоруссия смогут вместе освободить постукраинское пространство от раковой опухоли террористического киевского режима, это будет лучший шаг в направлении интеграции в рамках Союзного государства и воссоединения исторических русских территорий, населённых русским населением, в едином пространстве от Одессы и Бреста до Владивостока и Петропавловска-Камчатского*».

Окрім іншого, у цій фразі журналіст застосовує прийом підміни понять, використовуючи замість слова «військовий напад» й «окупація» слова з позитивною конотацією «освободить» та «интеграция» або «воссоединение» із РФ для надання вислову позитивного відтінку.

Автор створює образи ворогів, яких треба знищувати, й закликає до військового втручання «освобождения»: «*Если враг, а киевский режим — это враг не только России и Донбасса, но и собственного мирного населения, не способен за семь лет выполнить принятые обязательства по прекращению боевых действий, его надо уничтожать и освобождать от его террора города Новороссии и Малороссии.*

Мирное население, которое киевские террористы довели до тотальной нищеты и запрета разговаривать на родном языке, встретит освободителей с пониманием и надеждой на новую жизнь, свободную от террора рогулей и шпрехенфюреров». До ворогів автор відносить владу, україномовне, проукраїнське населення, яке автор називає рогулями[58].

13. Публікація «Голос Одесского Антимайдана: Нужна серия спецопераций. Мы должны победить»[59]

У цій статті співрозмовник використовує мисленнєві конструкції та схиляння до думки про необхідність військового втручання

[58] Див. «Словник-роз'яснення»

[59] Топоров, А. (02.05.2021). Голос Одесского Антимайдана: Нужна серия спецопераций. Мы должны победить. Политнавигатор. https://www.politnavigator.net/golos-odesskogo-antimajjdana-nuzhna-seriya-specoperacijj-my-dolzhny-pobedit.html

в Україну на тлі антивійськових намірів, що виглядає як маніпулятивний прийом підбурювання інших на обдумування та втілення ідеї військової агресії проти України.

Для розповсюдження закликів до насильства автор використовує думки співрозмовника. Власну позицію на підтримку поширення мови ворожнечі і закликів до насильства журналіст демонструє у вступному абзаці перед інтерв'ю та питанням всередині тексту: «*Остались ли среди одесситов противники необандеровского режима, способные поднять восстание? Чего, спустя семь лет, жители ЛДНР ждут от России? Об этом и многом другом корреспондент «ПолитНавигатора» говорил с автором-исполнителем из Одессы...*»

Питання в середині тесту: «*Так что должно произойти, чтобы Москва решилась на специальные операции? Пока мы только видим, как эти операции разрабатывает Вашингтон*».

Мисленнєві конструкції, якими автор передає думки співрозмовника, котрий моделює ситуацію можливості повалення державного устрою України (що є непрямим закликом до обмірковування таких дій певними силами і створення плану насилля, бо ці кроки супроводжуватимуться застосуванням зброї та іншими насильницькими акціями):

«*Остались ли среди одесситов противники необандеровского режима, способные поднять восстание? ... Если же говорить о восстании в Одессе, то я тоже не вижу предпосылок для этого восстания. Точнее они — эти предпосылки, есть, но людей, которые пошли бы на это, сплоченной силы какой-то, ее нет... И восстать без поддержки извне нереально. Это иллюзии*».

«*...Когда я говорю, что хочу решения украинского вопроса, то чувствую на себе клеймо кровожадного негодяя, который хочет крови. Но, с другой стороны, ты же понимаешь, как разумный человек, что без войны этот вопрос не решить. И противоположная сторона априори недоговороспособна*».

«*Без молниеносного вторжения и восстановления конституционного порядка на территории Украины ничего не изменится*».

«*Ну, как минимум, надо освободить ту часть, которая исторически является Новороссией. Это программа минимум*».

«*Это серия спецопераций, что вполне реально. Потому что боеспособная украинская армия стянута к границам республик. Все остальное практически открыто. Естественно это кровь и жертвы, и не только со стороны военнослужащих*».

14. «ЛГБТ в каждый дом!»: киевские извращенцы врываются на Донбасс[60]

У цій публікації мова ворожнечі розповсюджується на спільноту ЛГБТК+, лунають прямі образи, погрози: ЛГБТ — це група «*...половых извращенцев, объединённых в сообщество «KyivPride», «воодушевлённые извращенцы», «нечисть»*[61], «*...будет больше желания стрелять в ту сторону*».

Автор вдається до прийому фальсифікації історичних фактів: «*Донецкую и Луганскую области» (оккупированные Киевом территории ДНР и ЛНР)*» та ін.

15. Публікація «Царствие BLM, или Какое будущее ожидает Америку»[62]

У статті наявні расистські висловлювання, що маргіналізують афроамериканців, репрезентують їх дикими істотами: «повстання мавп», «раб»: «*...потерявший работу 25-летний чернокожий бедолага Ноа Грин с проблемами психики...был застрелен... Нет, вы всерьёз думаете, что такие люди, как убитый парень, если придут на выборы, будут голосовать за всю белую для них сволочь... Это будет страна бывших рабов. Восстание обезьян! ... Раб, получивший свободу, может построить вокруг себя только новое рабство, более жестокое к прежним хозяевам и другим прохожим*».

---

60 «ЛГБТ в каждый дом!»: киевские извращенцы врываются на Донбасс. (19.05.2021). Русская весна. https://rusvesna.su/news/1621415757

61 Див. словник-роз'яснення

62 «Царствие BLM, или Какое будущее ожидает Америку». (11.04.2021). Русская весна. https://rusvesna.su/news/1617465440

Антиамериканські висловлювання через конструювання несприятливої ситуації для країни, якими автор ретранслює власні сподівання на реалізацію подій, що загрожують добробуту й безпеці громадян США: «Анархия, которая бандитизмом и гуляй-полем, точнее прерией, захлестнёт и разольётся».

Автор використовує компіляцію негативу за всю історію США як основного аргументу для демонізації США: «*Но это был бы справедливый итог для страны, узаконившей рабство, запретивший коммунизм, изгнавшей Чаплина и Фишера, карающей за инакомыслие всех, утверждающей эгоизм и бырыши своих корпораций силой, сбросившей атомную бомбу, везде воюющей, несущей смерть и нищету народам. ... Весьма справедливый финал, которой стоило бы имеющим глаза и уши воспринять в качестве доказательства бытия Божьего, но нет*».

16. Публікація «У киевского нациста случилась истерика в эфире из-за вопроса о здравом смысле»[63]

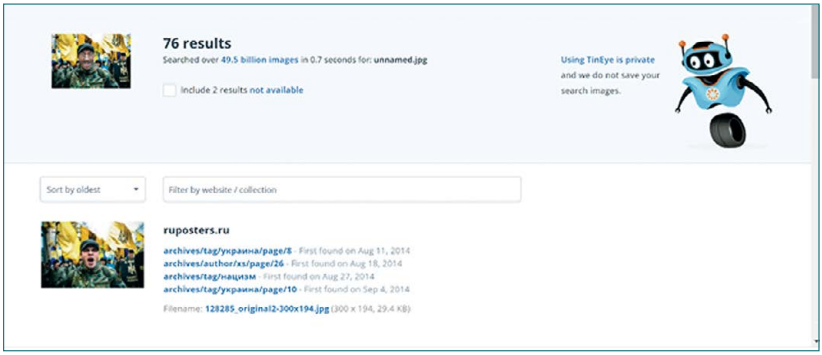

Фото-маніпуляція. На світлині показано непривабливого брудного чоловіка. Зображення обличчя цієї людини може відштовхнути інших (вирячені очі, викривлений гримасою рот, де відсутня частина зубів). Він стоїть на фоні українських прапорів, державного герба, прапора батальйону «Азов».

[63] Москаленко, В. (26.05.2021). У киевского нациста случилась истерика в эфире из-за вопроса о здравом смысле. Политнавигатор. https://bit.ly/3zZplkb

Оригінальне фото з'явилося в серпні 2014 року, на ньому зображено звичайного молодого хлопця. Виходячи із змісту публікації, мета цієї інформації — маргіналізувати українців-націоналістів.

17. Публікація «Подконтрольный Донбасс вычеркнут Киевом из жизни вместе с ЛДНР»[64]

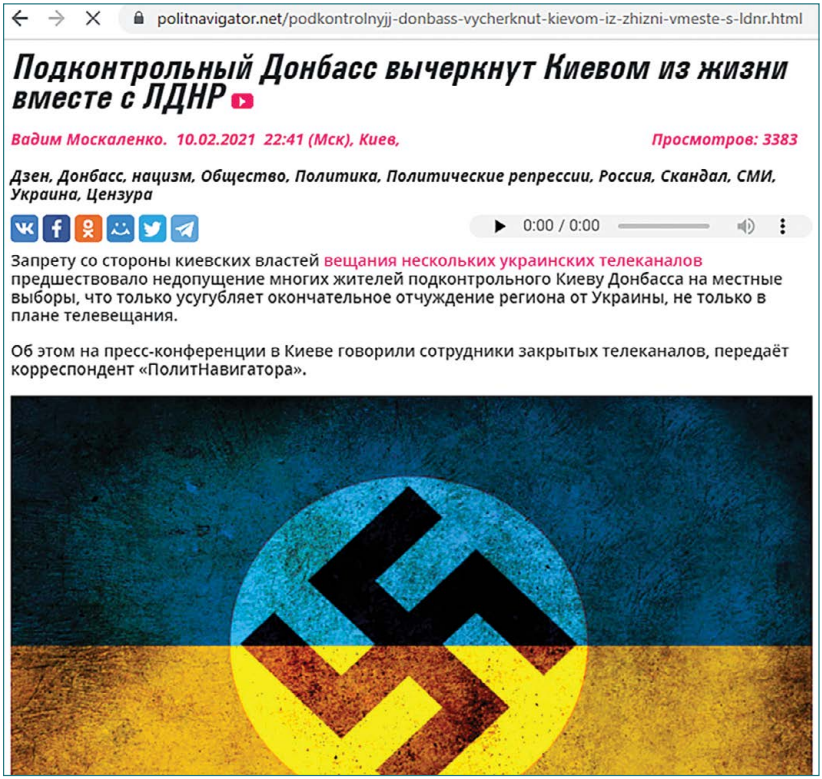

politnavigator.net/podkontrolnyjj-donbass-vycherknut-kievom-iz-zhizni-vmeste-s-ldnr.html

Подконтрольный Донбасс вычеркнут Киевом из жизни вместе с ЛДНР

Вадим Москаленко. 10.02.2021 22:41 (Мск), Киев, Просмотров: 3383

Дзен, Донбасс, нацизм, Общество, Политика, Политические репрессии, Россия, Скандал, СМИ, Украина, Цензура

0:00 / 0:00

Запрету со стороны киевских властей вещания нескольких украинских телеканалов предшествовало недопущение многих жителей подконтрольного Киеву Донбасса на местные выборы, что только усугубляет окончательное отчуждение региона от Украины, не только в плане телевещания.

Об этом на пресс-конференции в Киеве говорили сотрудники закрытых телеканалов, передаёт корреспондент «ПолитНавигатора».

Фото-маніпуляція. На світлині — прапор України, де зображено свастику націонал-соціалістів у Німеччині часів ІІ світової війни. Негативні асоціації, що ґрунтуються на архетипах Другої світової війни.

[64] Москаленко, В. (10.02.2021). Подконтрольный Донбасс вычеркнут Киевом из жизни вместе с ЛДНР. Политнавигатор. https://bit.ly/3qINYV8

ІНШІ ВИДИ КОНТЕНТУ

Під час дослідження бот за ключовими словами відібрав 724 публікації, що не увійшли до переліку статей з мовою ворожнечі. Більша частка цього контенту містить інші види психолінгвістичних маніпуляцій. Наприклад, пропаганду ведення агресивної війни, неправдиві новини, повідомлення, створені з брутальними порушеннями журналістських стандартів у висвітленні подій на лінії фронту, контент, спрямований на демонізацію та дегуманізацію українських військових.

Зокрема, серед проаналізованого контенту було виявлено щонайменше 25 публікацій, де українські військові йменувалися «карателями»[65]. Окрім цього, в інших публікаціях українські військовики названі «фашистами», «нацистами» й «нащадками гітлерівців». Завдяки використанню архетипів Другої світової війни ці публікації спрямовані на розпалювання ненависті до держави Україна та Збройних сил України. Такі публікації не увійшли до переліку статей з проявами мови ворожнечі, тому що вони розпалюють ненависть саме до Збройних сил України. Втім, автори дослідження вважають, що такі публікації є потужним інструментом підготовки до розділення суспільства за принципом «свої-чужі», адже в них громадяни України, котрі живуть на окупованих територіях Криму й Донбасу, названі росіянами й жертвами «українських карателів», що свідчить про намагання авторів поділити жителів України саме за етнічною ознакою.

Ці публікації містять не лише заклики до знищення українських військових, але й погрози членам їхніх родин. Наприклад, таке залякування наявне в публікації сайту «Новоросінформ» під назвою «*Горите в аду»: молодёжь ЛНР опубликовала прощальный ролик для 14-й бригады ВСУ*»[66], що має форму відеоролику.

Окрім військових, котрі названі (каратели, нацисты, убийцы) у відео оприлюднюються особисті дані (імена, прізвища й світлини родин військовослужбовців), протиставляються світлі мирні світлини

[65] Тег «каратели» на сайті «Русская весна»: https://rusvesna.su/tags/karateli

[66] «Горите в аду»: молодёжь ЛНР опубликовала прощальный ролик для 14-й бригады ВСУ. (17.05.2021). Новороссинформ. https://novorosinform.org/860199

Киевские каратели решили испоганить Донбассу Рождество

Командование «ООС» приняло решение на пять дней ввести режим «жёлтый», при котором жителей подконтрольных Киеву территории Донбасса лишают ряда прав, а украинских боевиков наделяют особыми полномочиями в отношении населения.

Об этом сообщает пресс-служба Управления Народной милиции ДНР, передаёт корреспондент «ПолитНавигатора»

Заголовок та ілюстрація статті на сайті «Політнавігатор»

родин українців на тлі світлин зруйнованих будинків та відео знищення цивільних об'єктів. Відео зняте на тлі руїн, дитячого ведмедика. Отже, негатив розширюється на родини військовослужбовців, які щасливо живуть (згідно світлинам), тоді як їхні чоловіки й батьки вбивають дітей на Донбасі.У цьому відео об'єктами ненависті стають цивільні особи — родини військових. Оприлюднення їхніх імен, прізвищ і світлин може загрожувати їхній власній безпеці.

Такий контент сприяє знищенню української ідентичності серед жителів прифронтових і окупованих територій. Викликана цими публікаціями ненависть до української армії та держави Україна стає міцним плацдармом для подальшого розпалювання ненависті до всіх українців саме за етнічною ознакою.

У публікаціях, відібраних ботом за ключовими словами, що не увійшли до переліку статей з мовою ворожнечі, також є щонайменше шість публікацій, які містять пропаганду військової агресії[67].

[67] Если завтра война: готова ли Народная милиция защитить жителей Донбасса. (10.12.2021). Новороссинформ. https://novorosinform.org/esli-zavtra-vojnaya-gotova-li-narodnaya-miliciya-zashitit-zhitelej-donbassa-16405.html

Більшість сторінок вебсайтів, відібраних ботом, де у публікаціях не було мови ворожнечі, містила меседжі такого змісту в коментарях під статтями[68]. Ці коментарі під публікаціями часто переповнені проявами дегуманізації та неприхованими заклики до насильства, орієнтованими на уразливі групи населення, задіяні в збройному конфлікті України та РФ.

Автори дослідження вважають, що редакції онлайн-медіа мають здійснювати постійний контроль за ксенофобними коментарями та проявами мови ворожнечі щодо уразливих груп населення. Редакції мають видаляти такий контент зі сторінок онлайн-медіа.

Варто звернути увагу ще й на те, що хейтерські коментарі під статтями містять набагато більше проявів мови ворожнечі, а безкарність її розповсюдження сприяє тенденції до зростання кількості таких коментарів та регулярності використання їх. На думку авторів дослідження, власники онлайн-медіа разом з авторами коментарів мають нести спільну відповідальність за розповсюдження мови ворожнечі в коментарях під інформаційними публікаціями.

[68] Москаленко, В. (23.12.2020). Кравчук: Мы выбираем ЛГБТ, а не Россию. Политнавигатор. https://www.politnavigator.net/kravchuk-my-vybiraem-lgbt-a-ne-rossiyu.html

ВИСНОВКИ

Моніторингова група проєкту після завершення електронного відбору контенту за ключовими словами отримала 1284 публікації. Цей контент було оброблено за методологією дослідження. У підсумку аналітики проєкту виявили серед всього контенту 560 публікацій, що містили прояви мови ворожнечі. З них мова ворожнечі першого типу наявна у 16 публікаціях, мова ворожнечі другого типу — у 341 публікації, мова ворожнечі третього типу — у 203 публікаціях.

У виявленому контенті мова ворожнечі містить прямі напади на цільовий об'єкт (перший тип), непрямі напади через глузування, сарказм, маргіналізацію, створення негативних асоціацій на основі архетипів Другої світової війни (другий тип), маніпуляції та навіювання (третій тип).

Серед основних проявів мови ворожнечі — меседжі, пов'язані з антиукраїнською, антиамериканською риторикою. Об'єктами, на які спрямований негатив у проаналізованих ЗМІ, є ще кримські татари та представники ЛГБТК+ спільноти. У цьому переліку також особи,

які критикують окремі прояви зовнішньої та внутрішньої політики російського уряду, наприклад, журналісти, громадські активісти, політичні опозиціонери та громадяни інших країн, дії яких певним чином суперечать інтересам Росії.

Для непрямого впливу в медіа активно використовуються психолінгвістичні маніпуляції, суть яких полягає у використанні мовленнєвих і немовленнєвих засобів для впливу на емоційно-чуттєву сферу читачів контенту. Повторювання однакових наративів та їх частотність свідчить про цілеспрямований характер впливу. Метод повторення використовується для переконання аудиторії та закріплення негативної інформації у свідомості користувачів контенту.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

З лютого 2014 року територія Криму окупована збройними силами РФ, всі ці роки Крим де-факто перебуває під ефективним контролем РФ. Цей розділ містить рекомендації до уряду РФ, що негайно мають бути взяті до уваги для припинення безкарного цілеспрямованого розпалювання ворожнечі щодо уразливих груп населення, які проживають на окупованій території, та маргіналізації тієї частини громадян України, котрі не воліють ставати частиною «руського світу». Враховуючи, що, згідно аналізу відвідувань (Similar web, це дослідження с. 13) доволі високим є відсоток відвідувачів сайтів саме з України, ми вважаємо за необхідне припинити розповсюдження публікації, які загострюють конфлікт всередині українського суспільства шляхом розподілу громадян за принципом «хороші-погані» (див. це дослідження с. 23-24).

Ми вимагаємо від Російської Федерації та її окупаційних органів влади у Криму припинити використання мови ворожнечі, а також вжити всіх необхідних заходів для протидії та недопущення злочинів на ґрунті ненависті та

дискримінаційних практик, що можуть стати наслідком безкарного використання мови ворожнечі щодо уразливих груп населення.

Особи, винні в розпалюванні ворожнечі, закликах до дискримінації, у пропаганді насильства й розгортання агресивної війни, мають бути притягнуті до відповідальності та пропорційного покарання.

Росія, як сторона міжнародного збройного конфлікту, має дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини й виконувати зобов'язання щодо захисту цивільного населення від будь-яких актів насильства й залякування, образ, наявних у висловлюваннях з мовою ворожнечі, не допускати дискримінації за ознаками етносу, релігії чи політичних переконань щодо цивільного населення Криму.

Наявність великої кількості проявів мови ворожнечі на російськомовних онлайн-ресурсах потужно впливає на рівень агресії в соціумі. Одним з наслідків безкарності для розповсюджувачів таких висловлювань можуть стати прояви фізичної агресії до українців і кримських татар, а також випадки вандалізму щодо кримськотатарських та українських національних та релігійних пам'яток.

Багаторічний збройний конфлікт між РФ та Україною залишає для української сторони мінімальні можливості у розв'язанні проблеми з розповсюдженням мови ворожнечі в російських і кримських онлайн-медіа. Однак автори дослідження вважають за необхідне звернути увагу уряду України, медіаспільноти та громадянського суспільства на рекомендації, що спроможні більш ефективно протидіяти розповсюдженню мови ворожнечі в російськомовному сегменті інтернету.

Для того, щоб збільшити ефективність таких дій, ми рекомендуємо представникам української влади:

- Підвищити ефективність регулярного моніторингу порушень прав людини на окупованих територіях та підвищити рівень інформування про його результати;
- Відкривати та ефективно розслідувати кримінальні провадження щодо фактів дискримінації за етнічною ознакою та проявів мови ворожнечі щодо кримських татар в російських медіа;

- Довести факти бездіяльності правоохоронних органів РФ у питаннях протидії розпалюванню ворожнечі та вимагати від іноземних держав підсилення санкцій проти РФ за ксенофобію, дискримінацію та інші порушення прав людини на окупованій території;
- Сприяти представникам громадянського суспільства у протидії розповсюдженню мови ворожнечі;
- Активно популяризувати серед жителів України, зокрема й на окупованих територіях, цінності прав людини;
- Прокуратурі Автономної Республіки Крим та м. Севастополя розглянути найбільш різкі висловлювання та провести перевірку щодо можливого складу злочину за ст. 161 КК України. Відкриття кримінальних проваджень за найбільш кричущими випадками може стати чітким сигналом з боку української держави, що розпалювання ворожнечі на території окупованого Криму не лише підлягатиме публічному осуду, але й матиме правову оцінку та юридичні наслідки.
- МЗС України взяти до уваги ситуацію з розпалюванням ворожнечі в інформаційному просторі Криму для підсилення міжнародного тиску на Росію як на країну-окупанта.
- Онлайн-медіа, що розпалюють ненависть, прибрати ксенофобські публікації та коментарі з мовою ворожнечі зі своїх сторінок;
- Власникам соцмереж і пошукових систем активізувати роботу з виявлення ненависницького контенту та протидії його розповсюдженню в Інтернеті.

Окрім цього, ми звертаємося до журналістської спільноти РФ та України із закликом сприяти вдосконаленню якості контенту, протидії порушенням журналістських стандартів і журналістської етики в медіа й дати належну оцінку ситуації із розпалюванням ворожнечі в онлайн-медіа в контексті міжнародного збройного конфлікту між РФ та Україною й окупації Криму.

Рекомендуємо громадянському суспільству докладати максимум зусиль з розвитку ініціатив протидії мові ворожнечі, зокрема ініціатив із залученням фахівців IT-індустрії, котрі спроможні більш ефективно виявляти ненависницький контент в інтернеті за допомогою комп'ютерних технологій. Дієвим способом протидії розповсюдженню такого

контенту можуть стати прояви публічного осуду авторів такого контенту, скарги й заяви про порушення не тільки до правоохоронних органів, але й безпосередньо власникам ксенофобських сайтів, а також власникам пошукових систем і соцмереж із вимогою припинити розповсюдження ненависницького контенту.

Доки Крим перебуває під окупацією РФ, представники міжнародних організацій та світової спільноти також не можуть дозволити собі бути бездіяльними у тих сферах, де фіксуються такі порушення.

Комітет з ліквідації расової дискримінації ООН має взяти до уваги ситуацію з розповсюдженням мови ворожнечі в інформаційному просторі Криму під час аналізу дотримання Росією Міжнародної конвенції з ліквідації всіх форм расової дискримінації. Факти системного використання мови ворожнечі в популярних онлайн-медіа РФ, а також в засобах масової інформації, контрольованих окупаційною владою, зокрема й формально, мають стати аргументом у справі «Україна проти Росії» в Міжнародному суді ООН у частині порушення Росією Конвенції з ліквідації всіх форм расової дискримінації.

Через небезпеку наслідків ми закликаємо профільні міжнародні організації, зокрема Європейську комісію проти расизму і нетолерантності (ECRI) та БДІПЛ ОБСЄ (ODIHR OSCE), з усією відповідальністю поставитися до проблеми розповсюдження мови ворожнечі в медіа на території окупованого півострова.

Додаток 1

СЛОВНИК-РОЗ'ЯСНЕННЯ[69]

У словнику ми надаємо визначення словам, що вживаються у російськомовних ЗМІ та провокують розпалювання мови ворожнечі.

Для пояснення значення певних слів ми використовували статті зі словників російської мови, які подаємо в оригінальному вигляді, оскільки воліємо, щоб читач розумів відтінок значення слова в російськомовному культурному просторі у контексті публікації.

***

Бандеровцы *(У проросійських ЗМІ це поняття використовується для навішування ярликів з негативною конотацією)*
Таку назву найчастіше використовувала радянська пропаганда. Цим словом радянські пропагандисти називали все українське націоналістичне підпілля під час і після Великої Вітчизняної війни, а також українських націоналістів за кордоном та тих, хто в Україні перебував у опозиції до радянської національної політики. Термін «бандеровцы» в СРСР поступово став називним і застосовувався до всіх українських націоналістів незалежно від їхнього членства в ОУН.
У сучасному російськомовному дискурсі термін «бандеровцы», вживаний з негативним забарвленням, найчастіше використовують для називання українських націоналістів, котрим притаманні вкрай праві, радикально-націоналістичні погляди, ідеалізація та героїзація образів С. Бандери, Р. Шухевича, дивізії СС «Галичина» та всього українського антирадянського підпілля загалом[70].
Також так йменуються українці, котрі підтримують незалежність, українську мову та культуру. Коментатори з Кремля та учасники проросійських мітингів у Криму називають тих, хто прийшов до влади у Києві, «бандеровцами», уявляючи останніх мешканцями пекла[71].

---

[69] Словник, укладений Юлією Криловою-Грек, містить визначення деяких понять, виявлених у досліджуваному контенті.

[70] Джерела: http://doc20vek.ru/node/334, http://history.org.ua/LiberUA/e_dzherela_Ukrainskiy_zdvig_1/e_dzherela_Ukrainskiy_zdvig_1.pdf, https://www.sovross.ru/articles/1130/19614

[71] Кречетніков, А. (27.02.2014). Четыре мифа о Степане Бандере. Русская служба BBC. https://www.bbc.com/russian/russia/2014/02/140227_bandera_myths

Боевик *(про особу або групу осіб (отряд боевиков)*
Член вооруженной террористической, обычно националистической, группировки[72].
Цей термін викликає ворожість, неприязнь, психологічну напругу. Якщо таке слово застосовується до особи або групи осіб, то воно маркує їх як небезпечну у суспільстві особу чи групу, яка тероризує мирне населення із застосуванням зброї.
Термін використовується для позначення людей, котрі перебувають по інший бік конфлікту, для формування дегуманізованого образу супротивника.

Быдло
1) Рабочий рогатый скот.
2) перен. разг.-сниж. Люди, покорно подчиняющиеся чьей-либо воле, позволяющие эксплуатировать себя[73].

Бык
1) Плохой человек, деревенщина.
2) Тупой человек, глупый, дурак, при этом физически мощный[74].

Вживання слів у лапках: *«свидомые», «незалежна» «мова» тощо*

Українська мова:
Для виділення в тексті слів (висловів), що їх наводять як «чужі» або з відтінком іронічного, зневажливого, глузливого ставлення до чужого висловлювання, а також слів незвичайних, слів, ужитих уперше або, навпаки, застарілих, і т. ін.[75].

Російська мова:
Слова, употребленные в ироническом значении, например: *«...Мы в литературе чтим «табель о рангах» и боимся говорить вслух о «высоких персонах»* (Белинский)[76].

---

[72] Ефремова, Т. Современный толковый словарь русского языка: Русский язык. (2000). https://www.efremova.info
[73] Ефремова, Т. Современный толковый словарь русского языка: Русский язык. (2000). https://www.efremova.info
[74] Словарь современной лексики, жаргона и сленга: Академик, 2014. https://cutt.ly/UW0rwMH.
[75] Український правопис, 2019. (Постанова Кабінету Міністрів України № 437 від 22 травня 2019 р.). https://bit.ly/3Kka16E
[76] Розенталь. Д. Э. Справочник по правописанию и литературной правке / Д. Э. Розенталь; под ред. И. Б. Голув. — 16-е изд. — М.: Айрис-пресс, 2012. — 368 с. — (От А до Я).

Державна ідентичність *(государственная идентичность)*
Поняття «державна ідентичність» використовується найчастіше в контексті аналізу міжнародних відносин і тлумачиться як своєрідний бренд держави, що відіграє визначальну роль у її внутрішній та зовнішній політиці[77].

Кастрюлеголовые *(рос.)*
Про людей, котрі брали участь в протестах з 2013-2014 та одягали предмети кухонного начиння на голову після заборони носити каски[78].

Майдаун
Учасники політичних мітингів у Києві у 2013-2104 роках.
Уточнення: майдаун — виключно ангажована інтерпретація цих подій[79].
Негативне, маргіналізуюче значення *(див. малюнки)* й образа людей із синдромом Дауна[80].

Майданная нечисть *(нечисть (рос. мова, розм.))*
1) Недостойные, презренные люди, олицетворяющие собою всё тёмное, жестокое, враждебное; 2) Злые силы, фантастические существа, враждебные человеку (лешие, домовые, ведьмы и т.п.); 3) Грязь, мусор, отбросы; 4) Неприятные, вызывающие отвращение насекомые[81].
Поєднання слів майдан та нечисть утворює словосполучення з негативним відтінком, яке репрезентує учасників Революції гідності (Майдану) як мерзенних, жорстоких створінь, що має викликати у читача вороже, презирливе ставлення до них як до нижчих, неприємних істот.

---

77 Ham, P. The Rise of the Brand State: The Postmodern Politics of Image and Reputation. (2001). Foreign Affairs. (N 5. P. 2–6).
78 Закон України 721-VII від 16.01.2014, який втратив чинність на підставі Закону № 732-VII від 28.01.2014.
79 Словарь молодежного сленга. (2018). http://www.terminy.info/jargon/dictionaries-of-teen-slang/maydaun
80 Украина — трудный подросток. (19.08.2016). Yablor. https://yablor.ru/blogs/ukraina--trudniy-podrostok/5724868
81 Ефремова, Т. Современный толковый словарь русского языка: Русский язык. (2000). https://www.efremova.info

Майданофил

Саркастично-зневажливе найменування тих, хто підтримував Революцію гідності.

Фил, фила, м. (от греч. philos — друг, любящий) (книжн.). — вторая часть сложных сущ. в знач. друг, расположенный к кому-чему-н. (кто или что указывается первой частью слова), напр. германофил, англофил, славянофил[82].

Москаль

В сучасній українській культурі[83] цей екзоетнонім зазвичай має негативно-конотативний відтінок, тобто є етнофолізмом[84] *(експресивний етнонім*[85]).

Москаль, я́, м. (дореволюц. пренебр.). Шовинистическое прозвище, прилагавшееся жителями Украины и Белоруссии к русским, представителям Московского государства, а также к солдатам[86].

Отже, вживання слова москаль у зазначених проросійських виданнях має на меті показати шовіністичний характер ставлення українців до росіян, показати атмосферу нетерпимості щодо росіян в українському суспільстві.

Висвітлення таких настроїв покликане сформувати неприязне ставлення до українців та України, навіювати почуття небезпеки сусідства з нею та спілкування з українцями як носіями української культури та ментальності.

У значній частині текстів присутній наратив про українців-бандерівців як носіїв української мови та культури, яким автори публікацій зазвичай позначають представників Західної України (Галичини), тоді як інші жителі України, за висловлюваннями цих авторів, належать до України лише географічно, а насправді є носіями російської мови, культури. У такий спосіб в цих текстах наявне прагнення

---

82 Ушаков, Д. Толковый словарь Ушакова. (2008). https://ushakovdictionary.ru/

83 Грищенко, А., Николина Н. Экспрессивные этнонимы как приметы языка вражды. Язык вражды и язык согласия в социокультурном контексте современности. Россия и русские глазами инославянских народов: язык, литература, культура. (2006). 175—187.

84 Етнофолі́зм, також експреси́вний етно́нім — екзоетнонім з негативною конотацією. Належить до пейоративної лексики просторіччя.

85 Етно́нім (від грец. ἔθνος (ethnos)— термін для позначення будь-якого етносу або етнічної спільності: роду, племені, племінного союзу, народу, народності, нації.

86 Ушаков, Д. Толковый словарь Ушакова. (2008). https://ushakovdictionary.ru

штучно виокремити значну частину України й залучити її до ментального простору «Русского мира».

Націоналізм

Націоналізм — ідеологія та напрямок політики, чиїм основним принципом є теза про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності, про її первинність у державотворчому процесі. Як політичний рух, націоналізм прагне створення держави, яка охоплює територію проживання нації та боронить її інтереси.

Націоналізм виступає за створення та підтримання єдиної національної ідентичності, заснованої на загальних соціокультурних чинниках — культура, мова, релігія, політика, уявлення про спільний історичний шлях[87].

Націоналізм — ідеологія і напрямок політики, базовим принципом яких є теза про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесі[88]. Націоналізм лобіює інтереси певної нації, особливо з метою здобуття та підтримки суверенітету (самоврядування) нації у власній державі[89].

Плутанина, основана на певній фонетичній схожості націоналізму з нацизмом і неонацизмом, є маніпулятивним прийомом, за допомогою якого формуються вороже ставлення до націоналізму і всіх, до нього дотичних.

Неонаци́зм *(це слово в російських ЗМІ часто замінюють на «нацизм» як складник архетипу Другої світової війни для створення негативних асоціацій).*

Загальна назва ідеологій політичних чи громадських рухів, що виникли після Другої світової війни.

«Национал-социализм — или нацизм — форма общественного устройства, соединяющая социализм с ярко выраженным национализмом (расизмом). Н.-с. называется также идеология, обосновывающая такого рода социальный порядок. Типичный пример Н.-с. — Германия 1933-1945. Н.-с. и коммунизм представляли собой

---

87 Triandafyllidou, A. (1998). National Identity and the Other. Ethnic and Racial Studies: journal. (P. 593, 612).

88 Міллер, Д. Енциклопедія політичної думки (2000).

89 Smith, A. (2010). Nationalism: Theory, Ideology, History. Polity. Nation Formation: Towards a Theory of Abstract Community. (P. 9, 25–30).

две основные разновидности тоталитаризма XX в. Мировоззрение Н.-с. опиралось на вульгарный социал-дарвинизм, дополненный расистскими воззрениями, истолковывающими историю как демонстрацию превосходства одних рас над другими, превосходства, обусловленного сохранением творческими расами «чистоты крови»[90].

«Неонацизм заимствует элементы от нацистской доктрины, в том числе шовинизм, фашизм, расизм, ксенофобию, гомофобию и антисемитизм. Отрицание Холокоста является его характерной чертой»[91]. Якщо організація називається неонацистською, а люди — неонацистами, це означає, що вони пропагують кардинальні (радикальні) погляди та дії щодо інших рас, національностей, людей з нетрадиційною орієнтацією (ЛГБТ). Такі організації викликають страх, занепокоєння, вороже ставлення у інших рас, національностей і ЛГБТ в Україні та за її межами.

У разі, якщо інформація про приналежність до неонацизму не відповідає дійсності, то називання організацій (людей) неонацистськими (неонацистами) є завуальованою, маніпулятивною формою ворожого ставлення до них.

Частина українців й українських організацій, що позиціонують себе як прихильники національної ідеї та політики дерусифікації, часто називаються в російських ЗМІ неонацистськими, що є завуальованою, маніпулятивною формою формування ворожого ставлення до них. *(В основному це стосується таких організацій, як «Свобода», «Правий сектор», «Національний корпус» тощо та групи українців із зазначеними вище поглядами).*

«Неонацизм — це доволі вузький термін, під який підпадає невеликий сегмент право-екстремістських груп, який робить акцент на питаннях расизму, етнічної чистоти тощо», в ідеології ані «Свободи», ані в ідеології Правого сектору», ані «Національного корпусу» неонацистських уявлень та ідей немає[92].

---

[90] Ивин, А. Энциклопедический словарь. (2004). http://philosophy.niv.ru/doc/dictionary/encyclopedic/articles/836/nacional-socializm.htm

[91] Czechkid. (11.01.2010). http://czechkid.eu/si1310.html

[92] Визначення В'ячеслава Ліхачова у статті «Хто такі неонацисти та чи є вони в Україні». https://hromadske.ua/posts/neonatsysty

Нацизм, нацисти (від націона́л-соціалі́зм), часто вживається також скорочене «нацики». Поняття відноситься до архетипів Другої світової, зокрема націонал-соціалізм у Німеччині тих часів, ідеології, що ґрунтувалася на теоріях расової ієрархії і соціального дарвінізму.
В російських ЗМІ словом «нацизм» свідомо замінюють слово «націоналізм» для створення негативних асоціацій на основі архетипів Другої світової війни.

Нацики

Саркастично, зневажливо — від «нацисты», як до групи маргіналів.

Навальнята

Від прізвища Навальний, про людей, які підтримують опозицію в Росії (*створено за аналогом іншого саркастично-зневажливого поняття «соросята» від прізвища Сорос*).

Патріот *(укр.)*

Той, хто любить свою батьківщину, відданий своєму народові, готовий для них на жертви й подвиги[93]

Патриот *(рос.)*

1) Тот, кто любит свое отечество, предан своему народу, готов на жертвы и подвиги во имя интересов своей Родины. 2) разг. Тот, кто предан чему-л., горячо любит что-л.[94].

Режим

У публікаціях вживається у висловах щодо державного устрою, наприклад «гнусный майданный режим».
В словнику: государственный строй, реакционные режимы (з негативною конотацією)[95].

Русофобия, русофоб

Поняття, яке означає неприязне ставлення до росіян, Росії. Розглядається на рівні із іншими національними фобіями, такими, як антисемітизм. *«Русофобия, -и; ж. (от сл. русский и phobos — страх, боязнь) — Нелюбовь, неприязнь к русскому народу, России»*[96].

---

[93] Словник української мови: в 11 томах. (1975). Том 6, стор. 97.
[94] Ефремова, Т. Новый словарь русского языка. Толково- словообразовательный.
[95] Ожегов, С., Шведова, Н. Толковый словарь русского языка.
[96] Кузнецов, С. «Большой толковый словарь русского языка» (2009).

Русский мир, Новороссия

В російських ЗМІ ці поняття мають позитивну конотацію та означає спільноту, що об'єднує російськомовних, носіїв російської культури та ментальності, які мають історичне минуле (ностальгічні спогади про СРСР, перемога у Другій світовій війні, уявлення «про єдиний російський народ» тощо).

До цього кола також потенційно можуть входити люди, незадоволені своїм економічним становищем (статті про високі тарифи), мовною політикою (статті про мовний геноцид), люди, яким близькі стереотипи минулого (негативні про Бандеру, ОУН-УПА; позитивні про соціальний захист і дешеві продукти в СРСР). За умови систематичного впливу, певна група населення, яка позитивно сприймає такий наратив, перетворюється на негласних агентів, потенційно готових до підтримки зовнішньої російської агресії та вторгнення.

Також така група населення може бути використана для провокацій та інших заходів (схожі ситуації склалися під час окупації Криму, частини території Донбасу та Луганська, мають місце в умовах роздмухування ворожнечі між громадянами України за мовною, культурною та територіальною ознаками).

Рагу́ль *(також ро́гуль)*

Лайл. Некультурна, примітивна, тупа, неосвічена людина, селюк. Мешканець будь-якого поселення або міста, який прибув туди переважно з села, неохайно одягнений, з примітивними звичками. В російській мові — презирлива і образлива назва західних українців[97].

Слова української мови, які вживаються із сарказмом, кепкуванням і зневагою в російськомовних ЗМІ.

Слова української мови, які використовуються з метою перекривлювання, глузливо та зневажливо, вживаються в лапках, тобто мають негативну конотацію (наприклад, слова «мова», «свидомые» тощо). Такі публічні кепкування є демонстрацією зверхнього, неповажливого ставлення до україномовних громадян, а також тієї групи населення, яка підтримує курс на незалежність, передусім державну політику

[97] Словник UA. Портал української мови та культури. https://clck.ru/Z4faz

дерусифікації в Україні (Згідно із законопроєктом № 5670 «Про державну мову» запроваджено кримінальну відповідальність за публічне приниження державної мови чи гребування нею (нарівно з наругою над державними символами).

Сарказм *(укр.)*
«1) Злісна, уїдлива насмішка, їдка іронія. 2) перев. мн. сарказми, ів. уїдливі, злісно-глузливі зауваження»[98].

«Свидомые» об украинцах *(має негативний відтінок)*
«1) полит. жарг., часто ирон. национально сознательный (об украинцах). 2) субстантивир., полит. жарг. украинский националист, а также вообще украинец, приверженец схожих мировоззрений»[99].

Свидомит
«Носитель украинских — «оранжевых» — политических взглядов: сторонник изоляции Украины от России, проамериканской и/или проевропейской внешней политики, противник бытования на Украине русского языка и культуры и т.п.»[100].

Сленг
«Міський соціолект, який виник з арґо різних замкнених у собі соціальних груп (зловмисників, крамарів, ремісників, в'язнів, бурсаків-учнів, вояків, інтернет-спільноти) як емоційно забарвлена лексика низького й фамільярного стилю (зрідка й словотворів: випивóн — пиятика, закусóн — закуска), поширена серед соціальних низів і певних вікових груп (ремісничої, шкільної молоді) міст. Сленг є неофіційною, живою та вкрай динамічною лексикою»[101].

Соросята
Іменник в множині походить від однини соросенок, похідне від прізвища Сорос (згідно контексту проаналізованих публікацій).
В російській мові суфікс *-онок-* (*-ёнок-*) формує слова з загальним значенням особи або тварини, яка характеризується дитячою

[98] Словник української мови: в 11 томах. (1975). Том 9.
[99] Викисловарь. (2021). https://cutt.ly/dW14aGg
[100] Онлайн-словарь молодежного сленга. http://www.onlinedics.ru/slovar/slang/s/svidomit.html
[101] Нестерович, В. (2020). Виборча кампанія: Словник сленгових термінів та виразів.

незрілістю. В контексті проаналізованих публікацій є зверхньо-принизливою характеристикою певної соціальної групи (у цьому випадку осіб, котрі отримували гранти на громадську діяльність).

Суффикс -ОНОК- *(а также -ёнок-)*
«Словообразовательная единица, образующая имена существительные с общим значением лица или животного, характеризующегося детскостью, невзрослостью: 1) детеныш животных (волчонок, зверёнок, мышонок, оленёнок и т.п., а также бесёнок, дьяволёнок, куклёнок, чертёнок); 2) представитель национальности, социальной прослойки, профессии, названной мотивирующим словом (батрачонок, казачонок, китайчонок, поварёнок, попёнок, турчонок, цыганёнок и т.п., а также внучонок)»[102].

Постукраинское пространство
Значення вислову «постукраинское пространство» *(рос. мова)* ретранслює ту думку, що Україна не існує як країна, ідею, яка має формувати зверхнє, дискримінуючє ставлення до країни та її громадян, які живуть на території, яка не є державою, не мають громадянства.
«Префикс «пост» соответствует русскому «после»: словообразовательная единица, выделяющаяся в именах существительных, которые обозначают то же понятие или явление, что названо мотивирующим именем существительным, но происходящее после него (постимпрессионизм, постредактирование и т.п.)».

Украинский проект
Формулювання «украинский проект» вказує на недостатність, несамостійність, слабкість держави Україна. В сучасній риториці РФ український проект є невдалою спробою та приречений на поразку[103].

Упоротый
«Перен., сленг — чересчур увлечённый чем-либо, зацикленный на чём-либо; повёрнутый, поехавший»[104].

---

[102] Ефремова, Т. (2012). Новый толково-словообразовательный словарь русского языка. https://russkiiyazyk.ru/orfografiya/pravopisanie/suffiksy-onok-jonok.html.
[103] Наприклад, Чемшит, А. (2016). Украинский проект: от политического романтизма к национальной катастрофе. Ученые записки Крымского федерального университета имени В. И. Вернадского. Философия. Политология. Культурология. 2 (68) (4), 115-126.
[104] Викисловарь. (2021). https://cutt.ly/JW0qw9H

У статтях російських медіа використовується як маркер стійких у власних переконаннях українців, котрі підтримують українську мову, культуру, державність і незалежність від РФ та характеризує їх як збочених, ненормальних і небезпечних осіб.

Учасники революції гідності 2014, Майдан

Люди, котрі брали участь у революції гідності, підтримували Євроінтеграцію. Журнал «Фокус» наприкінці 2013 року назвав Людину Майдану найвпливовішою людиною року, що минає, в Україні, відповідно до рейтингу «200 найвпливовіших українців», «Людина Майдану» описана як «носій суверенітету та єдине джерело влади в Україні». Уперше в історії свого рейтингу часопис «Фокус» поставив на перше місце не конкретну людину, а узагальнений образ[105].

Приклади слів з негативним значенням, якими позначають учасників революції гідності 2014 у проросійських ЗМІ: *майданная нечисть, майдаун, фашисти, кастрюлеголовый*. Використовуються стосовно людей, котрі брали участь у революції гідності, в російських ЗМІ вживається образлива, маргіналізуюча лексика.

Ублюдок *(в сучасній російській мові)*

1) Недоразвитый, никчемный человек. 2) перен. незаконнорожденный ребенок (обычно с оттенком пренебрежительности)[106].

Хизб ут-Тахри́р (Повна назва Хізб ут-Тахрі́р аль-Ісламі́)

«Ісламська партія визволення» — міжнародна ісламська політична партія, заснована 1953 року в Східному Єрусалимі. Хізб ут-Тахрір аль-Ісламі визнана терористичною організацією в Росії та Казахстані. Також члени партії переслідуються у деяких країнах Середньої Азії, її діяльність заборонена в Німеччині, ставлення до діяльності організації в інших країнах як до такої, яка духовно сприяє радикалізації суспільства, провокує на радикальні дії.

---

[105] Джерело: Звернення Секретаря РНБО України О.Турчинова з нагоди Дня Гідності та Свободи «Майдан. Простір гідності, свободи і єднання» До 10-ї річниці Помаранчевої революції та річниці Революції гідності». https://focus.ua/rating/archive/2013/293049

[106] Ефремова, Т. (2012). Новый толково-словообразовательный словарь русского языка.

Мова ворожнечі в онлайн-медіа, які висвітлюють події у Криму: Інформаційно-аналітична доповідь про поширення мови ворожнечі в російськомовних онлайн медіа, які регулярно висвітлюють збройний конфлікт України та РФ і пов'язані з ним події у Криму (грудень 2020 – травень 2021) / За загальною редакцією І. Сєдової та Ю. Крилової-Грек. — Київ, 2022. — 68 с.

Авторський колектив:
Юлія Крилова-Грек, Ірина Сєдова

Літературна редакція:
Марина Будзар

© ГО Кримська правозахисна група (КПГ), 2022